

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI

**OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EBEVEYN TUTUMLARI İLE ÇOCUĞUN
PROSOSYAL DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

TEZİ YAZAN
Duygu Gonca ERGİN

1.Danışman: Prof. Dr. Ayşe AVCI

2.Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KALE

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Murat KOÇ

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ayperi SIGIRTMAÇ (Çukurova Üniversitesi)

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Soner ÇAKMAK (Çukurova Üniversitesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / MAYIS 2020

ONAY

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

201710033 numaralı öğrencimiz olan **Duygu Gonca ERGİN** tarafından hazırlanan “**OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EBEVEYN TUTUMLARI İLE ÇOCUĞUN PROSOSYAL DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**” başlıklı bu tez çalışması jüri üyelerimiz tarafından **oy birliği** ile **Psikoloji** Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

(Enstitü Müdürlüğünde Evrak Aslı İmzalıdır)

Üniv. İçi asıl üye - 1.Tez Danışmanı - Jüri Başkanı: Prof. Dr.Ayşe AVCI

(Enstitü Müdürlüğünde Evrak Aslı İmzalıdır)

Üniv. İçi Jüri asıl üye - 2.Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KALE

(Enstitü Müdürlüğünde Evrak Aslı İmzalıdır)

Üniv. İçi – Jüri asıl Üyesi: Doç. Dr. Murat KOÇ

(Enstitü Müdürlüğünde Evrak Aslı İmzalıdır)

Üniv. Dışı - Jüri asıl Üyesi: Prof. Dr.Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ
 (Çukurova Üniversitesi)

(Enstitü Müdürlüğünde Evrak Aslı İmzalıdır)

Üniv. Dışı - Jüri asıl Üyesi: Dr.Öğr. Üyesi Soner ÇAKMAK
 (Çukurova Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

Enstitü Müdürlüğünde Evrak Aslı İmzalıdır

08/ 05/ 2020

Doç. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

İTHAF

Çocuklarıma...

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

08/05/2020

Duygu Gonca ERGİN

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecimde bana titizlikle yol gösteren değerli danışmanım Dr. Öğrt. Üyesi Mustafa KALE'ye, yüksek lisans eğitimim süresince, bilgi, tecrübe ve fikirlerini cömertçe paylaşan ve öğrenme aşkını gönüllerimize nakşeden değerli hocam Prof. Dr. Şükrü UĞUZ'a, yüksek lisans eğitim hayatım boyunca, ilham aldığım, bilgi ve bakış açısından istifade ettiğim değerli hocam Dr. Öğrt. Üyesi Soner ÇAKMAK'a, dualarını esirgemeyen annem Zeynep ERGİN'e, her zaman biz çocuklarına inanan okumayı ve öğrenmeyi sevdiren babam Enis ERGİN'e, sabırla onlara zaman ayırmamı bekleyen çocuklarıma, benden desteğini hiç esirgemeyen kız kardeşlerim Betül ERGİN ve Burcu CAN'a gönülden sevgilerimi sunar teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EBEVEYN TUTUMLARI İLE ÇOCUĞUN PROSOSYAL DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Duygu Gonca ERGİN

Yüksek Lisans Tezi, Psikoloji Anabilim Dalı

1. Danışmanı: Prof. Dr. Ayşe AVCI

2. Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KALE

Mayıs 2020, 100 sayfa

Ebeveyn tutum ve davranışları, çocuğun gelişimi ve gelişimsel çıktıları üzerinde oldukça etkili olabilmektedir. Ebeveynler, çocuklarının sosyal gelişimlerinde onların en yakın rol modelleridir. Özellikle çocukların diğer insanlarla olan sosyal ilişkilerinde önemli bir yere sahip olan prososyal davranışların edinilmesinde ebeveynlerin rol model olarak tutum ve davranışları önemli bir faktör oluşturmaktadır. Prososyal davranışlar sağlıklı toplumların temelindeki olumlu sosyal davranışları oluşturmaktadır. Erken yaşlardan başlayarak bu davranışların kazanılması da oldukça önemlidir.

Bu araştırmanın amacı; okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile çocukların prososyal davranışları arasındaki ilişkinin annenin demografik özellikleri, tutumları ve çocuğun demografik özellikleri açısından incelemektir. Araştırmanın evrenini Malatya ili, örneklemi ise Battalgazi ve Yeşilyurt İlçelerinde çocukları Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuğu olan 235 anne oluşturmaktadır.

Araştırma da veri toplama aracı olarak, demografik bilgi formu, Çocuk Prososyallık Ölçeği (Anne Formu) ve “Ebeveyn Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin analizinde IBM SPSS Statistics 22 programı kullanılmıştır. Verilerin analizi, yüzde oranı, bağımsız gruplar için T testi, ilişkisiz örneklem için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA), pearson momentler çarpımı (korelasyon katsayısı) ve farklılıkların kaynağını tespit etmek amacıyla TUKEY testi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bulgular incelendiğinde, ebeveyn tutumu ölçeği alt boyutlarıyla çocuk prososyal davranışı arasında zayıf ilişkiler bulunmuştur. Demokratik ve aşısı koruyucu ebeveyn tutumlarıyla çocuk prososyal davranışları arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki

bulunurken, otoriter ebeveyn tutumu ile çocuk prososyal davranışı arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu tespit edilmiştir. Ebeveyn tutumu anne demografik özelliklerine göre incelendiğinde demokratik ebeveyn tutumu ile çocuk sayısı ve çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Çalışan annelerin aşırı koruyucu tutum sergileme oranları pozitif yönde anlamlı farklılık göstermekte ayrıca çalışmayan annelerin çocukların pozitif yönde anlamlı bir farkla daha çok prososyal davranış sergiledikleri görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Ebeveyn tutumları, prososyal davranışlar, okul öncesi dönem, çocuk, empati

ABSTRACT**INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PARENTAL
ATTITUDES AND PROSOCIAL BEHAVIOR OF CHILDREN IN PRESCHOOL
PERIOD****Duygu Gonca ERGİN****Master's Thesis, Department of Psychology****1. Thesis Advisor: Prof. Dr. Ayşe AVCI****2. Thesis Advisor: Dr. Mustafa KALE****May 2020, 100 pages**

Parental attitudes and behaviors can be quite effective on the child's development and developmental outcomes. Parents are their closest role models in the social development of their children. Parents' attitudes and behaviors are an important factor in the acquisition of prosocial behaviors, which play an important role in the social relations of children with other people. Prosocial behaviors constitute positive social behaviors at the foundation of healthy societies and it is very important to acquire these behaviors at an early age.

The purpose of this research; to examine the relationship between parental attitudes and children's prosocial behavior in preschool period in terms of the demographic characteristics of the mother, attitudes and demographic characteristics of the child. The population of the study consists of 235 mothers whose children attend official and private pre-primary education institutions in the province of Malatya and the sample in Battalgazi and Yeşilyurt Districts.

In the research, demographic information form, Child Prosecution Scale (Mother Form) and “Parental Attitude Scale” were used as data collection tools. IBM SPSS Statistics 22 program was used to analyze the data. Data analysis was carried out using percentage rate, T test for independent groups, single factor variance analysis (ANOVA) for unrelated samples, pearson moments product (correlation coefficient) and TUKEY test to determine the source of differences. While there was a weak positive relationship between democratic and overprotective parental attitudes and child prosocial behavior, the relationship between authoritarian parental attitude and child

prosocial behavior was found to be negative. When the parental attitude was analyzed according to the demographic characteristics of the mother, significant relations were found between the democratic parental attitude and the number of children and the gender of the child. The rates of overprotection attitudes of working mothers differ positively, and it is seen that mothers who do not work exhibit more prosocial behavior with a positive meaningful difference.

Keywords: Parental attitudes, prosocial behaviours, preschool term, child, empathy

ÖNSÖZ

Çocuğun ilk sosyal çevresi ailesidir. Çocuk doğumdan kısa bir süre sonra en yakını olan annesi ve ardından yakın çevresi ile iletişim kurmaya başlar. Gülümseyenlerle gülümser, kendini güvende ve mutlu hissettiğini belli eder, ağlama sesi duyduğunda ağlayarak empati gösterir. Büyüdükçe de olumlu sosyal davranışlarında artış görülür. Çocuk içinde yaşayacağı çevreyle sağlıklı bağlar kurmak için prososyal davranış becerilerinden yararlanır. Arkadaşlarının duygu ve düşüncelerini anlamaya, duruma göre duygulanım göstermeye sevgi ve şefkatle çevresine yardım etmeye başlar. Çocuğa bu süreçte en büyük destek ve yardım annesinden gelir. Anne bazen örnek olarak bazen de tutum ve davranışlarıyla çocuğa yol gösterir. Okul öncesi dönem bahsedilen prososyal davranışların kazanılması için kritik bir öneme sahiptir. Yapılan bu araştırma sonucunda ebeveynlerde tutum ve prososyal davranışlar konusunda farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
ONAY	ii
İTHAF	iii
ETİK BEYANI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
ÖNSÖZ	x
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	xv
TABLolar LİSTESİ	xvi
EKLER LİSTESİ	xviii

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Arka Planı	1
1.2. Araştırmanın Problemi	3
1.3. Araştırmanın Amacı	4
1.4. Araştırmanın Önemi	4
1.5. Araştırmanın Hipotezleri	5
1.6. Araştırmanın Sayıtları	5
1.7. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	6
1.8. Tanımlar	6

BÖLÜM II

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal Gelişim ve Önemi	7
2.2. Prososyal Davranışlar ve Alt Boyutları	8
2.2.1. Özgecilik	10
2.2.2. Perspektif Alma	10
2.2.3. Empati	10
2.2.4. Sempatı	11

2.3. Prososyal Davranış Gelişimini Etkileyen Değişkenler	11
2.3.1. Mizaç	11
2.3.2. Yaş	12
2.3.3. Cinsiyet	12
2.3.4. Kültür	12
2.3.5. Eğitim Ortamı	12
2.3.6. Aile	13
2.4. Prososyal Gelişim ile İlgili Kuramlar	14
2.4.1. Psikososyal Gelişim Kuramı	14
2.4.2. Sosyo-Kültürel Gelişim Kuramı	14
2.4.3. Ekolojik Kuram	14
2.5. Tutum	15
2.5.1. Ebeveyn Tutumlarını Etkileyen Unsurlar	15
2.5.1.1. Sosyo-Ekonomik Durum	16
2.5.1.2. Ebeveynlerin Eğitim Durumu	16
2.5.1.3. Çocuğun Yaşı ve Doğum Sırası	17
2.5.1.4. Çocuğun Cinsiyeti	17
2.6. Ebeveyn Tutumları	18
2.6.1. Demokratik Ebeveyn Tutumu	23
2.6.2. Otoriter/Yetkeci Ebeveyn Tutumu	24
2.6.3. Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu	24
2.6.4. İzin verici Ebeveyn Tutumu	24
2.7. Okul Öncesi Dönemde Ebeveyn Tutumları ve Prososyal Davranışların İlişkisinin İncelenmesi	25
2.8. İlgili Araştırmalar	26
2.8.1. Yurt içinde Yapılan Araştırmalar	26
2.8.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	29

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı	31
3.2. Araştırmanın Modeli	31
3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	31
3.4. Araştırmanın Yapılışı (Prosedür)	32
3.5. Veri Toplama Araçları	32

3.5.1. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ).....	32
3.5.2. Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ).....	35
3.5.3. Demografik Bilgi Formu	36
3.6. Verilerin Analizi	36

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

4.1. Annelerin Demografik Bilgilerinin Dağılımı.....	37
4.2. Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Çocukların Prososyal Davranışları Arasındaki İlişki.....	39
4.3. Anne Bilgileri İle Ebeveyn Tutumu Arasındaki İlişki	42
4.4. Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Çocuk Sayısına Göre Değişimi.....	43
4.5. Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Çocuk Sırasına Göre Değişimi	44
4.6. Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Değişimi	45
4.7. Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Gelir Durumuna Göre Değişimi	46
4.8. Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Anne Çalışma Durumuna Göre Değişimi.....	47
4.9. Anne Bilgileri İle Çocukların Prososyal Davranışları İlişkisi	48
4.10. Çocukların Prososyal Davranışlarının Çocuk Sayısına Göre Değişimi.....	48
4.11. Çocukların Prososyal Davranışlarının Çocuk Sırasına Göre Değişimi	49
4.12. Çocukların Prososyal Davranışlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre Değişimi ...	50
4.13. Çocukların Prososyal Davranışlarının Anne Çalışma Durumuna Göre Değişimi.....	51
4.14. Çocukların Prososyal Davranışlarının Gelir Düzeyine Göre Değişimi	51

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Tartışma	53
5.2. Yorum	57

BÖLÜM VI

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar	58
6.2. Öneriler	59

7. KAYNAKÇA.....	62
8. EKLER	73

KISALTMALAR

aktr.	: Aktaran
ÇPÖ	: Çocuk Prososyallik Ölçeği
ETÖ	: Ebeveyn Tutum Ölçeği
ss.	: Sayfalar
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
vd.	: Ve diđerleri

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.	Çocuk Sayısına Göre Dağılım	37
Tablo 2.	Anne Eğitim Durumuna Göre Dağılım.....	37
Tablo 3.	Anne Çalışma Durumuna Göre Dağılım.....	38
Tablo 4.	Çocukların Yaşına Göre Dağılım.....	38
Tablo 5.	Çocukların Cinsiyetine göre Dağılım	38
Tablo 6.	Çocukların Kronik Hastalık Durumu.....	39
Tablo 7.	Çocukların Doğum Sırası Dağılımı	39
Tablo 8.	Demokratik Ebeveyn Tutumu ile Çocuk Prososyal Davranışları Arasındaki Korelasyon Analizi.....	40
Tablo 9.	Otoriter Ebeveyn Tutumu ile Çocuk Prososyal Davranışları Arasındaki Korelasyon Analizi.....	40
Tablo 10.	Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ile Çocuk Prososyal Davranışları Arasındaki Korelasyon Analizi.....	41
Tablo 11.	İzin Verici Ebeveyn Tutumu ile Çocuk Prososyal Davranışları Arasındaki Korelasyon Analizi.....	41
Tablo 12.	Ebeveyn Yaşı ve Demokratik Tutum Arasındaki Korelasyon Analizi.....	42
Tablo 13.	Anne Yaşı ve Otoriter Tutum Arasındaki Korelasyon Analizi.....	42
Tablo 14.	Anne Yaşı ve Aşırı Koruyucu Tutum Arasındaki Korelasyon Analizi	42
Tablo 15.	Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Çocuk Sayısına Göre Ortalamaları ve Bu Ortalamalar Arasındaki Farkın Dağılımı	43
Tablo 16.	Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Çocuk Sırasına Göre Ortalamaları ve Bu Ortalamalar Arasındaki Farkın Dağılımı	44
Tablo 17.	Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Değişimi.....	45
Tablo 18.	Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Gelir Durumuna Göre Ortalamaları ve Bu Ortalamalar Arasındaki Dağılımın İncelenmesi	46
Tablo 19.	Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Anne Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları ve Bu Ortalamalar Arasındaki Farkın Dağılımı.....	47
Tablo 20.	Ebeveyn Yaşı ve İzin Verici Tutum Arasındaki Korelasyon Analizi.....	48
Tablo 21.	Anne Yaşı ve Çocukların Prososyal Davranışı Arasındaki Korelasyon Analizi.....	48
Tablo 22.	Çocukların Prososyal Davranışlarının Kardeş Sayısına Göre Ortalamaları ve Bu Ortalamalar Arasındaki Farkın.....	49

Tablo 23. Çocukların Prososyal Davranışlarının Çocuk Sırasına Göre Ortalamaları ve Bu Ortalamalar Arasındaki Farkın Dağılımı.....	49
Tablo 24. Çocukların Prososyal Davranışlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre Değişimi.....	50
Tablo 25. Anne Eğitim Düzeyi ve Çocukların Prososyal Davranışları Arasındaki Korelasyon Analizi	50
Tablo 26. Çocukların Prososyal Davranışlarının Anne Çalışma Durumuna Göre Değişimi.....	51
Tablo 27. Çocukların Prososyal Davranışlarının Gelir Düzeyine Göre Değişimi	52

EKLER LİSTESİ

8.1. Etik Kurul Onay Belgesi.....	73
8.2. Ebeveyn Tutum Görüşme Formu	76
8.3. Ebeveyn Tutum Ölçeği	77
8.4. Çocuk Prososyallik Ölçeği.....	79
8.5. Çağ Üniversitesi İzin Belgesi	81
8.6. Anket İzin Belgesi	82

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Arka Planı

Toplum yanlısı olumlu davranışlar olarak da adlandırılan prososyal davranışlarla ilgili araştırmaların alan yazında artmakta olduğu görülmektedir. Bu araştırmaların artmasının nedenlerinden biri prososyal davranışların önemli bir kısmının okul öncesi dönemde kazanılması ve bu dönemde kazanılmayan davranışların ileri yaşlarda kazanılmasının zor olmasıdır. Çocukluk döneminde kazanılan bu davranışların kişiler arası etkileşimi, psikolojik doyum sağlamayı, sosyal becerileri ve akademik başarıları etkilediği düşünülmektedir (Taygur, Bıçakçı, 2017; Kumru, Carlo ve Edwards, 2004, Paulus ve Moore, 2012).

Prososyal davranışların son yıllarda üzerinde durulmakta ve bu davranışlar ‘olumlu kişiler arası ilişkiler’ olarak ta ifade edilmektedir. Bir davranışın prososyal olarak değerlendirilmesi, başka insanların iyiliği için karşılık beklemeden yapılması ve yapılırken kişisel risk ve sorumlulukların alındığı, empati, özgecilik, perspektif alma gibi olumlu duyguları içermesini gerektirmektedir (Bağcı, 2015). Araştırmacılar prososyal davranışların gelişim sürecinin bebekliğin üçüncü ayından itibaren başlayıp iki yaşından sonra belirgin bir hal aldığını belirtmektedir (Bağcı, 2015; Bıçakçı ve Durualp, 2016). Yaşla birlikte artan prososyal davranışların ilerleyen yıllarda devam ettiği söylenmiştir. Erken yaşta edinilmeyen bu davranışları ilerleyen yaşlarda edinmek daha zor ve kısıtlıdır (Eisenberg, Fabes ve Spinrad, 2006). Yaşamın ilk yıllarında aileden edinilen davranışların kalıcı olduğu bilinmekte ve ailenin, prososyal davranışların edinilmesinde etkili olduğu düşünülmektedir (Yağmurlu ve Candan Kodalak, 2009).

Çocukların aile yaşantıları, onların benlik algıları ve diğer insanlarla ilişkileri prososyal davranışların gelişiminde etkili olmaktadır. Ebeveyn tutumları ise çocukların, mutlu, kaygılı, sorumlu, duyarlı ya da duyarsız bireyler olmalarında rol oynamaktadır. Çocuklar ailelerinden edindikleri davranışları başkalarına yansıtacakları için ebeveynler çok dikkatli davranmalıdırlar (Yaprak, 2007; Kanak ve Pekdoğan, 2015). Bağcı yaptığı araştırmada, ailenin çocuğa gösterdiği tutum ile aile ortamının çocuğun kişilik gelişimine etkisinin önemli olduğunu belirtmiştir (Bağcı, 2015). Bu durum ilerleyen yıllarda da etkili olmaktadır, örneğin lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada ebeveyn

tutumlarının utangaçlıkla ilişkisinin anlamlı olduğu belirtilmiştir (Üre, Hamarta, Baltacı ve Demirtaş, 2010).

Ebeveyn tutumlarıyla şekillenen sosyalleşme, yaşla birlikte artan bilişsel olgunlaşma ve duygusal düzenlemenin bir işlevi olarak ortaya çıkmaktadır. Prososyal davranışların bileşenleri olan özgecilik, empati, bakış açısı alma gibi olguların okul öncesi dönemde edinilmesi ile kavga, saldırganlık gibi olumsuz davranışların önlenebileceği düşünülmektedir (Hay, Castle, Davies, Demetriou ve Stimson, 1999).

Okul öncesi dönemde prososyal davranışların kazanılması çocuğun sosyalizasyon sürecinin başlamasıyla ilişkilidir. Sosyalizasyon, sosyal gelişim sürerken kişinin bireylerle etkileşim kurmayı öğrenme, toplumun bir parçası olma ve benimsediği kültürel yaşamı sürdürmesini içermektedir (Adak, 2004). Sosyal gelişim ise çocuğun dil ve bilişsel gelişimiyle paralel ilerlemektedir (Kağıtçıbaşı, 1990). Bu süreçte, benlik kazanımı, toplumsallaşma ve kişilik gibi faktörlerde etkili olmaktadır. Çocuk, içinde yaşadığı toplumla kendi özerk farklılaşma ve diğer kişilerle etkileşim sürecini de kullanarak iletişim kurar böylece sosyal davranışları öğrenir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014). Kazanılan sosyal davranışların bazıları doğrudan yetişkinler tarafından çocuğa öğretilirken, önemli bir kısmı da çocuğun gözlemleri sonucu aileden, toplumdan ve yaşantılar sonucu dolaylı olarak öğrenilir (Başal, 2012). Deneyimler sonucu elde edilen sosyal beceriler çocuğun bütün yaşamını etkiler. Bu nedenle çocukluk yıllarındaki sosyal ve duygusal gelişimin bireyin daha sonraki davranışlarının temelini oluşturduğu düşünülmektedir (Cüceloğlu, 2006).

Oyun oynayan bir çocuğun ağlayan diğer çocuğa oyuncağını uzatması, anaokulundaki bir çocuğun isteksiz, çekingen bir akranını kendi oyununa katılmaya davet etmesi, bir başka çocuğun düşen bir arkadaşını teselli etmek için eğlenceli bir aktiviteden vazgeçmesi dikkat çekici olumlu davranışlardır. Nazik, sevecen, şefkatli bir tutum içeren ve rahatlatıcı, fedakârca davranışlar birçok kişi tarafından insan doğasının en iyi nitelikleri olarak kabul edilen özellikleri karakterize eder (Nook, Ong, Morelli, Mitchell ve Zaki, 2016). Bütün bu davranışları destekleyen arka planda prososyal davranışların olduğunu söylemek mümkündür. Empati ve yardım etme gibi davranışların kazandırılması ile çatışma ve şiddet içeren eylemleri önlemenin de kolay olacağı düşünülmektedir (Schultz, Izard ve Bear, 2004).

1.2. Araştırmanın Problemi

Sosyal davranışların erken dönemde kazanılması sosyal gelişim için önemli bir alt yapı oluşturmaktadır. Çocukluk çağından başlayarak prososyal davranışların kazandırılmasında ebeveyn tutumlarının etkili olduğu ve ailenin sosyalleşmede önemli bir unsur olduğu düşünülmektedir (Yenidede, 2018). Değişen yaşam koşulları ve kültürel farklılıklar insanları bir arada tutacak değer ve davranışların önemini artırmaktadır.

Bu nedenlerle yapılan çalışmada “okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile çocuğun prososyal davranışları arasında ilişki” var mıdır sorusuna yanıt aranmıştır.

Okul öncesi dönemde prososyal davranışlar ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Sağlıklı toplumsal etkileşimi sağlayan en önemli unsur prososyal davranışlardır (Bağcı, 2015). Bireylerin topluma uyum sağlamasını kolaylaştıran prososyal davranışların temeli okul öncesi dönemde atılmaktadır. Prososyal davranışları etkileyen önemli değişkenlerden birinin ebeveyn tutumları olduğu düşünülmektedir (Yazıcı ve Saltuk, 2017). Ebeveynler çocukların prososyal davranış gelişimlerini çocuğa olumlu davranış hakkında bilgi vererek, örnek olarak, uygun olmayan davranışa müdahale ederek, uygun davranışı ödüllendirerek, beklenen davranışları cesaretlendirerek çocukların davranışı üzerinde etkili olmaktadır (Carlo, Fabes, Laible ve Kupanoff, 1999). Anne tutumları da çocukların prososyal davranışlarında etkili olmaktadır. Hoşgörülü ve demokratik evlerde büyüyen çocukların arkadaş ilişkileri kurarken özgüvenli ve girişken davranışlar sergiledikleri daha yaratıcı ve özgün oldukları ve duygularını rahat ifade edebildikleri görülmüştür (Yazgan-İnanç, Bilgin ve Kılıç-Atıcı, 2012).

Yukarıda bahsedilen unsurlar göz önünde bulundurularak araştırmanın arka planında prososyal davranışlar ve ebeveyn tutumları ile ilgili alan yazın taraması yapıp bu iki değişken arasındaki ilişki ölçülmüştür. “Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin, ebeveynlik tutumları ile çocuğun prososyal davranışları arasında ilişki var mıdır” sorusuna yanıt aranmıştır. Barış içinde yaşanacak bir toplumun temelinde olumlu prososyal davranışların ve çocuklara erken yaşlarda kazandırılması gereken bu davranışlara etki eden faktörlerin incelenmesi önem arz etmektedir. Eğitime ailenin de katılması ve sosyal becerileri geliştirecek eğitim fırsatlarının artırılması için araştırma verilerinin kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; okul öncesi dönem çocuklarında prososyal davranışlar ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Prososyal davranışların kökenine ilişkin biyolojik ve çevresel kuramların bulgularıyla birlikte çocukların davranışlarına yetişkin eylemlerinin nasıl etki ettiği ve ebeveyn tutumları ile çeşitli sosyalleşme unsurlarının prososyal davranışlarla ilişkisi incelenmelidir. Çocukta duygusal, davranışsal, sosyal ve kültürel süreçlerin dinamik düzenini tam olarak anlamak için pozitif davranışların önemi dikkate alınmalıdır. Buna bağlı olarak sosyalleşmenin önemli ve olumlu bir unsuru olan prososyal davranışların incelenmesi de önem arz etmektedir (Yazıcı ve Saltuk, 2017).

Prososyal davranışların gelişimi incelendiğinde genetik unsurlarla birlikte sosyal çevrenin etkisinin önemli olduğu dikkat çekmektedir. Prososyal davranışlar doğasında toplumun uyum ve huzur içinde yaşamasını sağlayacak empati, karşılık beklemeden yardım etme, perspektif alma gibi unsurları barındırır (Eisenberg ve Mussen, 2010). Bu davranışların okul öncesi dönemde geliştiği ve yaşla birlikte artarak devam ettiği araştırmalarda belirtilmiştir. Çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahip olan annelerin de prososyal davranışları kazanmada önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Yetişkinlik döneminde prososyal davranışlarda gelişimin nispeten az olduğu bilinmektedir. Bu nedenle toplumsal uyumu ve mutlu bireylerin olduğu bir toplumu etkileyen prososyal davranışların erken yaşlarda kazanılmasının önemli olduğu düşünülmektedir (Çetin ve Samur, 2018).

Okul öncesi dönem, çocukların gelişimsel olarak her anlamda önemli aşamalar kat ettiği bir dönemdir. Çocuk bu dönemde pek çok alanda olduğu gibi sosyal ve duygusal alanda da önemli gelişimler göstermektedir. Bandura'ya göre çocuklar gözlemleyerek ve taklit ederek sosyal davranışlarını biçimlendirmektedir (Bandura'dan akt. Aydın, 2005). Aile yapısı, çocukların sosyal gelişiminde önemli bir yer kaplamaktadır. Aile içinde kurulan güçlü ilişki ve iletişim, aile bireylerinin birbirlerini daha iyi anlamalarını, iş birliği, paylaşma ve yardımlaşma içinde olmalarını sağlamaktadır (Dönmezer, 1999). Aynı zamanda çocukların ilk sosyal çevresi olan aile, okul öncesi dönemde çocuğun gelişimini etkileyen önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Ebeveyn tutumlarının prososyal davranışların kazanılmasında önemli bir unsur olduğu düşünülmektedir. Mutlu ve barış içinde yaşanacak bir toplumun temelini oluşturacak prososyal davranışların erken dönemde kazandırılması önem arz etmektedir. Yapılan çalışmanın literatüre de katkısı olacağı düşünülmektedir.

1.5. Araştırmanın Hipotezleri

Hipotez 1: Demokratik ebeveyn tutumu ile çocukların prososyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Hipotez 2: Otoriter ebeveyn tutumu ile çocukların prososyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Hipotez 3: Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile çocukların prososyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Hipotez 4: İzin verici ebeveyn tutumu ile çocukların prososyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Hipotez 5: Ebeveyn yaşı ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı ilişki var mıdır?

Hipotez 6: Ebeveyn eğitimi ile çocuğun prososyal davranışları arasında anlamlı ilişki var mıdır?

Hipotez 7: Ebeveyn yaşı ile çocuğun prososyal davranışları arasında anlamlı ilişki var mıdır?

Hipotez 8: Ebeveyn çalışma durumu ile ebeveyn tutumu arasında anlamlı ilişki var mıdır?

Hipotez 9: Annenin çalışma durumu ile ebeveyn tutumu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Hipotez 10: Ebeveyn tutumu ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.6. Araştırmanın Sayıltıları

Bu araştırmanın sayıltıları aşağıdaki gibidir;

- Katılımcıların, kişisel bilgi formunu ve ölçekleri içtenlikle doldurdıkları varsayılmıştır.
- Uygulanan yöntemin araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır.
- Seçilen örneklemin evreni temsil edeceği varsayılmıştır.

- Oluşturulan örneklem gruplarının ve uygulanan ölçeklerin araştırmanın amacını gerçekleştirebilecek özelliğe sahip olduğu varsayılmıştır.

1.7. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma verileri yalnızca 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Malatya ilinin Merkez İlçeleri olan Battalgazi ve Yeşilyurt'ta bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız özel-resmi anaokulları ve anasınıflarına devam eden 4-6 yaş okul öncesi dönemdeki çocukların anneleri ile sınırlıdır. Araştırmaya okul öncesi kurumlara devam etmediği için katılmayan çocukların olması ve bu verilerin değerlendirilememesi de araştırmanın sınırlılıkları arasındadır. Ayrıca araştırmanın veri toplama araçları, demografik bilgi formu, Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Çocuk Prososyallik Ölçeği Anne Formu ile sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Tutum: Bireyin diğer kişiler, olaylar, nesneler, kurumlar, olgular hakkındaki duygu ve davranışlarını organize etme şeklidir. Olumlu ya da olumsuz duyguları içerir. Tutum davranışın oluşmasında önemli bir unsurdur. Bilişsel, davranışsal, duygusal olmak üzere üç boyutta incelenir (Çetin, 2012).

Ebeveyn Tutumları: Ebeveynlerin çocuk yetiştirirken psikolojik, duygusal, bilişsel ve toplumsal unsurlardan etkilenerek çocuk yetiştirme şekillerini ifade eden kavramdır. Baumrind (1966), üç ebeveyn tutumu tanımlamıştır. Bunlar demokratik, otoriter ve izin verici tutumlardır. (Baumrind, 1966).

Prososyal Davranışlar: Olumlu sosyal davranışlar olarak da bilinen prososyal davranışlar sosyal yeterliliğin kaynağını teşkil eder. Prososyal davranışları, empati ve özgecilik/alturiz sempati, perspektif alma gibi pozitif özellikler oluşturur. Yüksek bir ahlaki değer olan özgecilik, alan yazında prososyal davranış yerine de kullanılır (Uzmen, 2001).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal Gelişim ve Önemi

Sosyal gelişim, çocuğun davranışlarıyla çevreyi etkilemesini ve çevreden etkilenmesini ifade eder. Sosyalleşme sürecinde ise çocuk toplumun bir üyesi olma yolunda ilerler. Çocuk; toplumun en küçük birimi olan aileden başlayarak, akraba, yakın çevre, şehir, ülke ve ulusunun bir parçası olduğunu fark eder. Bu farkındalık sosyal etkileşim ve dil gelişimi ile artış gösterir. Akranlarıyla ve yetişkinlerle daha çok etkileşime girer topluma uygun sosyal davranışlar sergilemeye başlar (Çağdaş, 1997). Sosyalleşme terimi ile çevrenin çocuk üzerindeki etkisine dikkat çekilmektedir. Sosyal gelişimde ise karşılıklı bir etkileşim görülür. Çocuk doğuştan getirdiği özellikleriyle çevreyi şekillendirirken, çevre de sosyal yapısıyla çocuğu şekillendirir. Ebeveynler, sosyal gelişim sürecinde önemli değişkenleri etkileyen yakın çevreyi oluşturan birincil unsurlardır.

Aile, sosyalleşmede değerlerin, kültür ve inançların öğrenildiği bağlam olma özelliğini taşır. Birey, sosyalleşme sürecinde gelenek, görenek ve toplumsal değerlere göre hareket etmeyi ailesinden öğrenir. Çocuk ailesinden edindiği sosyal becerilerle kendine ve topluma faydalı bir hayat sürebilmek için olumlu sosyal davranışlar olarak da adlandırılan prososyal davranışlar sergilemeye başlar. Duygularını yaşadığı çevrede kabul görececek şekilde ifade edebilme, işbirliği yapma, etrafındaki insanlara karşı yardım sever olma çocuğun olumlu sosyal davranışları arasında yer alır.

Olumlu sosyal davranışların önemi çocuğun okul öncesi dönemde akranlarıyla karşılaşmasıyla artar (Özcan, 2016). Okul öncesi dönemde kabul görmek, akranlarıyla pozitif bir etkileşim içinde olmak için çocuk prososyal davranışlar sergiler ve yeni prososyal davranışlar öğrenir. Çocuklar ailelerinden kazandıkları sosyal davranışlardan okulun karmaşık ortamında arkadaş edinmek, gruba dâhil olabilmek için faydalanırlar. Çocuklar izlendiğinde prososyal davranışları sosyal ilişkilerinde sıklıkla kullandıkları görülür. Empati ve sempati gösterebilir ve sosyal yollarla yeni davranışlar kazanabilirler. Birbirine yardım eden iki çocuğu gören bir diğer çocuğun, ilerleyen zamanlarda yardımsever davranışlar sergileme eğiliminde olduğu görülmektedir. Özgeci davranışlara ve karşılık beklemeden işbirliği yapma davranışına da bu dönemde rastlamak mümkündür (Nava, 2019). Prososyal davranışların sosyal davranışların

olumlu kısmını oluşturdıkları bilinmektedir. Sosyal davranışların başlangıcı olarak da prososyal davranışları gözlemlemek mümkündür.

2.2. Prososyal Davranışlar ve Alt Boyutları

Prososyal davranış; başkalarının faydası için yapılan davranışlardır. Prososyal davranışların temelini oluşturan beceriler arasında; başkalarının düşüncesini anlayarak olayları değerlendirme yetisi olan bakış açısı alma, başkalarının duygularını anlamayı ve iletmeyi içeren empati yer almaktadır. Ödül beklentisi ve ceza endişesi olmadan, temelini olumlu prensiplerin oluşturduğu davranışları yapmak için ahlaki bakış açısı ile karar vermeyi de içeren özgeci davranışlarda prososyal davranışların temelinde yer almaktadır (Kail, 2004). Yaşamın ilk yıllarında benmerkezci olan çocukların bakış açısı alma özellikleri geliştikçe, yeni davranışlar kazanarak benmerkezcilikten uzaklaşmaktadırlar. Kişiler arası ilişkilerde bakış açısı kazanma prososyal davranışlar için gerekli bir adımdır. Bakış açısı alma yeteneği ile paylaşma ve işbirliği yapma gibi prososyal davranışlar da artış gösterir (Aronson, Wilson ve Akert, 2004; Hogg ve Vaughan, 2007).

Prososyal davranışlar, sosyal gelişimin alt unsuru olan anti sosyal davranışın karşıtı olarak bilinmektedir. Sosyal gelişimle ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, 1970' den önce saldırganlık, şiddet, öfke, ötekileştirme gibi antisosyal davranışlara odaklanıldığı görülmüştür (Eisenberg ve Mussen, 1989). Prososyal davranışların araştırılması ile ilgili yapılan çalışmalar ise yakın tarihte yaşanan bazı gelişmelerle hızla arttığı izlenmektedir. Amerika Psikoloji Derneği Başkanı Martin E. P. Seligman'ın 1999 yılında yapılan APA kongresinde, psikoloji gündeminin patoloji odaklı olmaktan uzaklaştırılması gerektiğini belirten konuşmasından sonra pozitif psikolojinin kavramsallaştırılması sonucu prososyal davranışlarla ilgili araştırmalarda da bir artış olduğu gözlenmiştir (Seligman, 1999).

Yapılan literatür taramalarında prososyal davranışların bir çok tanımına rastlanmıştır. Diğer kişilerin yararına olan, toplumun pozitif olarak betimlediği ve ayrıca antisosyal davranışların tam tersi olan olumlu eylemleri içeren prososyallik (Hogg ve Vaughan, 2007), başkalarının faydasını gözeterek kendiliğinden ve gönüllülük esasıyla yapılan istendik davranışlardır (Eisenberg ve Mussen, 1989).

Kail (2004), prososyal davranışları, başkalarının faydasına olan eylemler olarak tanımlamıştır. Perspektif alma ya da başkalarının bakış açısıyla olayı görebilme

yetisinin duygudaşlık kurmayı sağladığını ve bu prososyal davranışın altında yatan isteklendirme kaynağının, ödül- ceza dışında ahlaki muhakeme ve prensipler olduğunu vurgulamıştır (akt. Somer, 2015).

Prososyal davranışların alt unsurlarından biri olan özgeciliğin gelişmesinde duygular anahtar rolündedir. Empati kurarak ve perspektif alarak başkalarının duygularını anlamak mümkündür. Öz düzenleme yöntemi olarak da kullanılan duyguları yönetme ile çatışmalarda hisleri kontrol etmek, cömert olmak ve paylaşmak, işbirliği kurmak gibi davranışların gelişimi desteklenmektedir. Çok boyutlu ve karmaşık yapılar barındıran prososyal davranışlar; sorumluluk hissetme, minnet duyma, beklentileri karşılama, gibi sebeplerle gerçekleşen eylemlerdir.

Prososyal davranışlar kişisel çıkar düşüncesi olmadan yapılır. Bünyesinde başkalarına fayda sağlamak için başvuru alan kişilerarası eylemleri barındırır. Bu eylemlerden bir kısmı empati, sempati, perspektif alma, özgecilik, şefkat gösterme, cesaretlendirme, yardımlaşma, paylaşma, işbirliği, bağışta bulunma, sadakat, iletişim kurma- sürdürme, teselli sunmayı içeren duygu ve davranışlardır (Bağcı, 2015; Gözün Kahraman, 2012; Somer, 2015; Karadağ ve Mutaftçılar, 2009).

Prososyal davranışlar sergileyen bireyleri görmek insanların prososyal davranış sergileme eğilimleri üzerinde etkili olmaktadır. Çünkü insanlar genellikle prososyal davranışları taklit etme eğilimi gösterirler. Cömertçe bağışlar yapıldığını gören insanlar cimri bağışları gören insanlardan daha çok bağış yaparlar. Bir iyilik toplantısına, açık artırma ve kermese arkadaş ve yakınlarımızla katılmaya istekli davranırız. Prososyal davranışlar sonucunda yeni prososyal davranışlar sergilemek insanların beraber yaşadığı ya da çalıştığı insanlarla eşgüdümse hareket etmelerini de destekler (Nook vd., 2016). Prososyal davranışlar olumlu duyguları destekleyerek ileride sosyal davranışların oluşmasını teşvik eder (Aknin, Vondervoort ve Hamlin, 2018).

Pozitif psikoloji gelişim ve sağlık odaklıdır. Bu nedenle insanın iyileşmesini, gelişmesini attırmaya endeksli olumlu duygu, durum ve özellikleri analiz edip bunların gerçekleşmesi için en uygun ortamları belirlemeye ve açıklamaya çalışır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). En önemli amacı ise bireyin ve toplumun psikolojik sağlığına katkıda bulunmak için kişisel eğilim ve özelliklerini anlamaya çalışmaktır.

Sheldon ve King'e (2001) göre insanın güçlü yönleri ve erdemleri ile ilgili çalışmalar pozitif psikolojinin amacıdır. Pozitif psikolojinin inceleme alanlarından, olumlu deneyim ve olumlu ilişkiler bu araştırmanın da motivasyon unsurlarını oluşturmaktadır. Ebeveyn tutumları ile olumlu benlik arasında önemli bir ilişki olduğu

alan yazında yer almaktadır (Hatipoğlu, 1996). Çocukluğun ilk yılları olan okul öncesi dönemde, olumlu benliğin getirisi olan olumlu deneyimlerin önemi araştırmacılar tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır (Gülay, 2009). Diğer öge olan olumlu ilişkiler ise prososyal davranışın ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmacılar İnsanların isteyerek yaptıkları ve toplumsal bağları güçlendiren, hiçbir karşılık beklenmeyen ve bu nedenle başkalarının faydası için fedakârlıklar içeren prososyal davranışların öğelerini de incelemişlerdir. Prososyal davranışların birçok ögesi bulunmakla birlikte bu araştırmada bunlardan özgecilik, perspektif alma, empati, sempati davranışları incelenecektir.

2.2.1. Özgecilik

Özgecilik kişinin bir sebebe bağlı olmaksızın başka insanların refahı ve mutluluğu için karşılıksız yapılan iyilikler olarak nitelenen davranışlardır. İnsanlığın yaşamını sürdürmede önemli bir yeri olan özgeciliğin gelişim aşamasında empati ve perspektif alma davranışlarının önemli olduğu düşünülmektedir. Başkalarının duygularını anlama ve cevap verme gibi diğer insanlarla iletişim niteliğini artıran davranışlar özgeci davranışın gelişimine temel oluşturur (Bağcı, 2015).

2.2.2. Perspektif Alma

Bağcı (2015), rol üstlenme ile ilişkisi olduğu düşünülen perspektif almayı çocukların sorulara ve olaylara tepkileri bağlamında değerlendirmiş ve erken çocukluk dönemindeki bireylerin olaylara farklı açılardan bakabilme becerilerini çocukların anladığını belirtmiştir.

2.2.3. Empati

Empatinin tarihsel gelişimine ve tanımına yönelik yapılan araştırmalarda; empati kavramının oluştuğu ilk yıllarda bilişsel yönünün ağır bastığı gözlemlenmiştir. Empatinin bilişsel yönüne vurgu yapan Dymond'a göre empati, bir kişinin diğer bir bireyin düşünce ve hareketlerini hayal gücü ile kendi içerisine aktarmasıdır (Akt. Özer, 2016). Tarihsel süreçte bazı araştırmacılar empatinin bilişsel olarak ifade edilmesinin yetersiz olduğunu ileri sürerek empati tanımları arasına duyuşal boyutu katmışlardır. Başka bir deyişle empati bireyin kendi hissettiğinden ziyade etkileşimde olduğu

kişilerin ne hissettiğinin göz önüne alınması ve doğru tepkinin verilmesidir (Özer, 2016).

Prososyal davranışın merkezi olan empatinin, erken çocukluk döneminde kazanılmasının önemi son zamanlarda yapılan araştırmalarda yer edinmiştir. Çocuğun sosyal ve bilişsel gelişimi başka bir deyişle diğer bireylerle ilgili deneyimlerinin artması çocuğa, perspektif kazandırır ve artık diğerlerinin duygu ve düşüncelerini anlayabilir, bu gelişimden sonra dayanışma ve paylaşma evresine geçebilir. Hoffman (2000), prososyal davranış gelişim sürecini dört evreye ayırmış ve ilk evresinde bebekler için evrensel empati olarak adlandırılan ilkel empatik davranışların sergilendiğine değinmiştir. Bu kurama göre empatinin erken çocukluk döneminde geliştirilmesi çok önemlidir ve çocuk diğerlerinin duygularını ne kadar erken anlayabilirse yetişkinlikte çok daha fazla prososyal davranış sergileyecek ve daha az benmerkezci yaklaşımlarda bulunacaktır. Araştırmacılar empatiyi başka bir boyutla da ele almış ve eserlerinde “aracılı iç gözlem” olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre empati bir insanı anlamak, dünyasını keşfetmek için önemli bir araçtır (Ersoy ve Köşger, 2017).

2.2.4. Sempati

Başkalarının duygularını koşulsuz kabul etme, paylaşma ve iletişim kurarken bu duyguları referans alma olarak tanımlanan sempati kişiler arası çekimi, karşılıksız sıcak ve içten duyguları içerir (Bingöl, 2013). Prososyal davranışları birçok değişkenin etkilediği düşünülmektedir. Bu bölümde prososyal davranışlarla ilişkisi olan değişkenler üzerinde durulacaktır.

2.3. Prososyal Davranış Gelişimini Etkileyen Değişkenler

Prososyal davranışlara etki eden unsurları inceleyen araştırmacılar bu faktörleri biyolojik ve çevresel olmak üzere iki başlık altında toplamışlardır. Biyolojik unsurlar mizaç, cinsiyet, yaş olarak ele alınmaktadır. Faktörleri ise kültür, aile, ebeveyn tutumları, eğitim ortamı başlıkları altında detaylandırmışlardır (Bağcı, 2015; Çubukçu, 2019).

2.3.1. Mizaç

Mizacın, çocuğun çevreyi algılaması, tepki ve algılarını yönetmesi yolu ile sosyal gelişimi etkilediği düşünülmektedir. Genetik aktarımın da etkisiyle çocuk anne

babanın mizacından etkilenebilmektedir. Anne kaygısının ve nevrotik eğilimlerinin çocukta da gözlemlendiği çeşitli çalışmalar vardır (Rothbart, Ahadi ve Evans, 2000).

2.3.2. Yaş

Bağcı (2015), yaptığı çalışmada yaşı prososyal davranışları etkilediğini belirtmiştir. Yaş ilerledikçe prososyal davranışlar artmaktadır. Çubukçu (2019), büyüyen ve gelişimin etkisiyle olgunlaşan çocuğun prososyal davranış geliştirme oranının arttığını belirtmiştir. Prososyal davranışla yaşı ilişkili olmadığını gösteren çalışmalar da literatürde yer almıştır. Yaşla prososyal davranışın arttığını belirten araştırmalarda alan yazında yer almaktadır (Eisenberg ve Fabes, 1998; Fabes, Carlo, Kupanoff ve Laible, 1999).

2.3.3. Cinsiyet

Eisenberg ve Mussen (1989), cinsiyetin prososyal davranışları etkileyen önemli bir değişken olduğunu belirtmiştir. Çocuk yetiştirme tutumlarına bağlı olarak kızların özgeci davranış gösterme oranının erkeklerden daha fazla olduğu düşünülmektedir. Prososyal davranışlarla cinsiyetin ilgili olmadığını ancak kızların yaşanan olaylarda empatiye bağlı olarak daha fazla prososyal davranış sergilediklerini gösteren araştırmalarda vardır (Yıldız, Taştan, Boz ve Yıldırım, 2012).

2.3.4. Kültür

Prososyal davranışlar toplumların kültürel motiflerinden oluşan davranışları içermektedir. Bu davranışlardan paylaşma, yardımlaşma ve özgeci davranışlar toplumların kültürel özelliklerinden hem etkilenir hem de toplumu etkiler (Özdemir, 2010).

2.3.5. Eğitim Ortamı

Okul çocukların akran ve yetişkinlerle etkileşime girdikleri eğitim ortamıdır. Okul ortamında kurulan ilişkiler ile arkadaş ve öğretmenlerinin duygu ve düşüncelerini anlama, değer yargılarını tanıma ve bu unsurlara göre davranışlarını düzenleme fırsatı bulurlar. Başkalarının duygu düşünce ve isteklerini anlayıp prososyal davranışlarla yanıt vererek olumlu sosyal ilişkilerin temelini atarlar (Önal, 2018). Bu süreçte öğretmenler

çocuğun en büyük destekçisi konumundadırlar. Öğretmenler prososyal davranışları sergileyip örnek olarak da çocukların prososyal davranış geliştirme fırsatını desteklerler. Prososyal davranışı anlatan ve teşvik eden yönergelerle çocukların motivasyonunu artırabilirler. Çocukların prososyal davranışlarını övüp ödüllendirerek davranışların artmasını ve daha sık sergilemesini sağlamaktadırlar (Eisenberg ve Mussen, 1989). Bu nedenlerle eğitim ortamı prososyal davranışların gözlenmesi ve sergilenmesi için ideal ortamlar olarak düşünülmektedir.

2.3.6. Aile

İlk sosyalleşmenin yaşandığı aile ortamında anne-baba-çocuk ilişkisi sosyal gelişimin önemli belirleyicileri arasındadır. Çocuklar bu dönemde çok iyi gözlemcidirler ve oldukça hızlı öğrenirler. Bu nedenle sosyal gelişimin hızla arttığı çocukluk döneminde aile faktörü dikkat çekicidir (Yağmurlu ve Candan Kodalak, 2009).

Çocuklar annelerine güvenli bağlandıklarında aralarında farklı bir ilgi gelişir ve aile içindeki iklime, ailenin davranışlarına aşina olur ve bu davranışları tekrar ederler. Böylece aile içindeki davranışları taklit etme olasılıkları artacak ve aile içinde gördükleri prososyal davranışları daha sık sergileme eğilimi göstereceklerdir. Bu şekilde gelişen nitelikli ilişki başkalarına değer vermede ve bağ kurmada önem teşkil eder. Çocuklar sosyal davranışları taklit ederek öğrenirler. Örneğin misafirlere hizmet ederken bir anneyi gözlemleyen çocuk, oyunlarında bu davranışı taklit etmeye ve pekiştirmeye başlar, misafirlere karşı da annesinin davranışını sergiler. Bunun aksine çekingen davranışları modellemeleri de mümkündür (Yağmurlu ve Candan Kodalak, 2009). Çocuklardaki prososyal davranışın gelişim sürecinde ailenin türü, kardeş sayısı, ebeveyn tutumları, sosyo-ekonomik durum gibi faktörler etkili olabilir. Santrock (2016), kardeşi olan çocukların günlük hayatta daha çok paylaşma, yardımlaşma, bakım verme, ilgi ve destek sunma gibi davranışları gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Prososyal davranışla ilgili yapılan meta analizde çocukların davranış değişimine ailesel unsurların etkisi incelenmiştir. Geniş ailede büyüyen çocukların küçük ailelerde büyüyen çocuklardan daha cömert olduğu görülmüştür. Kardeş sayısının fazlalığı da prososyal davranışların daha çok olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Çok kardeşi olan çocukların ev işlerinde yardımcı ve görev almada isteki oldukları belirtilmiştir (Eisenberg, Fabes ve Spinrad, 2006).

Araştırmacılar, çocuklarına karşı sıcaklık ve yakın tavırlar sergileyen demokratik ebeveynlerin bu tutumunun prososyal davranışlar üzerinde etkili olduğu, otoriter tutumun ise saldırganlık davranışını güçlendirdiğini belirtmektedir (Altay ve Güre, 2012).

Hoşgörülü ebeveyn tutumu olumlu sosyal davranışlarla ilişkilidir. Verilen olumlu dönütler bu davranışların pekişmesini desteklemektedir (Taygur Altıntaş ve Yıldız Bıçakçı, 2017).

2.4. Prososyal Gelişim ile İlgili Kuramlar

2.4.1. Psikososyal Gelişim Kuramı

Ericson'un geliştirdiği kuram, temelini Freud'dan almaktadır. Gelişim görevleri ve yaşam kesitleri kuramın, Freud'un basamak modelinden farklılaştığı önemli unsurlarıdır. Ericson bireyin yaşamında sorumluluk almasını, yaşamını aktif kararlarıyla yapılandırmasını ve gelişimin yaşam boyu sürmesi fikrini savunmaktadır. Kuram sekiz gelişim aşamasıyla yapılandırılır. Okul öncesi dönemde gerçekleşen kuramın ilk üç basamağından özerkliğe karşı utanç ailenin rolünü ön plana çıkarmaktadır. Girişimciliğe karşı utanç ise sosyal gelişimin temel unsurlarını içermektedir (Spencer, 2006; Slavin, 2017).

2.4.2. Sosyo-Kültürel Gelişim Kuramı

Kuram Vygotsky tarafından geliştirilmiştir. Bilişsel gelişim için sosyal çevrenin önemini vurgulayan kuram öğrenmenin en önemli kaynağının sosyal çevre ve sosyal etkileşim olduğunu belirtir. Sosyal etkileşimle kazanılan edinimler çocuğun bakış açısını ve algısını etkiler. Öğretmen ve ailelere çocuğun gelişiminde önemli roller vermiştir. Çocuğa yakınsak gelişim alanında, toplumun rehberliğinde kültürel öğeleri, dil gibi sembolik edinimleri öğretmek bunlardan bazılarıdır (Kol, 2011).

2.4.3. Ekolojik Kuram

Çocuk gelişim sürecinde iletişim kurduğu tüm bireylerden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmektedir. Bu etkileşim bütün bireyler için geçerlidir. Bireyler hem birbirlerini hem de çocuğun gelişimini etkilerler. Bu etkileşimin zamanla gelişimi ve

değişimi de beraberinde getirdiği düşünülmektedir. Kuram Bronfenbrenner tarafından geliştirilmiştir (Özgün, 2015).

2.5. Tutum

Tutumlar sosyal psikolojinin üstünde sıklıkla durduğu konular arasında yer almaktadır. Beğeni, hoşlanma, hoşnutsuzluk gibi duygularla hayatın içinden, soyut, somut olgulara verilen tepkilerin uygunluğunun değerlendirilmesini içerir. Tutumlar duygularla ifade edilmekle beraber inanç ve bilişsel öğelerden de etkilenir ve bu unsurlardan beslenirler. Tutumların davranışlarla da ilişkili olduğu bilinmektedir. Tutumlar hakkında insanların konuşmayı sevmeleri ve tutumların davranışları öngörmesi nedeniyle sosyal psikolojinin merkezinde yer aldığını söylemek mümkündür (Smith, Nolen-Heoksema, Fredrickson ve Loftus, 2017). Tutumları üç temel öğenin etkilediği düşünülmektedir. Bunlar duygusal, davranışsal ve bilişsel unsurlardır. Bu öğeler tutumu etkileşeler de birbirleriyle ilişkili olmak zorunda değildir. Örneğin sigaranın zararlı olduğunu biliş düzeyinde kabul eden birey davranış düzeyinde sigara içmekte bir sakınca görmeyebilir. Bu nedenle üç öğeyi birlikte incelemenin uygun olacağı düşünülmektedir (Crites, Fabrigar ve Petty, 1994).

Kişinin tutum nesnesine ilişkin, acı, heyecan, sevinç gibi olumlu, olumsuz duygu ve hissettikleri, tutumunun duygusal öge boyutunu ifade eder. Davranışsal öge ise kişinin tutum nesnesine karşı olumlu ya da olumsuz belli bir yöndeki davranma eğilimini içerir. Bilişsel öge kişinin tutum nesnesine ilişkin olgu, inanç ve bilgilerini kapsayan fikirlerinden oluşur. Tutumun odak noktasında tutum nesnesinin olduğu bilinmektedir. Tutum nesnesi, kişi, varlık, ideoloji, olay, durum veya benzerleri olabilir (Taylor, Peplau ve Sears, 2010). Tutum doğrudan gözlenemese de gözlenebilir davranışlar üzerinden yapılacak varsayımlarla bireyin davranışlarına atfedilen bileşenlerden oluştuğu görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010). Ebeveynler kendi ailelerinin ve yaşadıkları kültürün etkisiyle çocuklarını yetiştirecekleri tutumu benimserler. Ebeveyn tutumlarını etkileyen başka unsurların olduğu da düşünülmektedir.

2.5.1. Ebeveyn Tutumlarını Etkileyen Unsurlar

Ebeveyn tutumları toplum ve kültürden etkilenir ve farklılık gösterirler. Amerikalı ve Japon ebeveynler çocuklarını farklı tutumlarla yetiştirirler. Aynı kültürden ebeveynler de birbirinden farklı tutumlarla çocuk yetiştirmektedirler (Şendil, 2003).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ailenin kültürel ve ekonomik durumu, ebeveynlerin eğitim durumu, çocuğun doğum sırası, yaşı, kardeş sayısı ve cinsiyeti gibi faktörlerden etkilenebilmektedir (Çubukçu, 2019).

2.5.1.1. Sosyo-Ekonomik Durum

Sosyo-ekonomik durumun iyi olmasına eşlik eden eğitim durumunun iyiliği, ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişki ve tutumunu etkileyen önemli bir unsurdur. Çocuk gelişimi ile ilgili yayın ve eğitimlere kolaylıkla erişim imkânı sunan sosyo-ekonomik durum ebeveynlerin kendilerini eğitmelerinde önemli bir unsurdur. Ekonomik durumun iyi olması ebeveynlerin gereksinim duyduklarında uzmandan yardım almalarını ve bu gibi durumlarda bilinçli ve esnek davranmalarını sağlamaktadır (Çağdaş ve Seçer, 2011). Ebeveynlerin ekonomik refahları çocuklarına karşı tutumlarını önemli ölçüde etkilemektedir (Adler, 2000). Ekonomik durumun iyi olmadığı koşullarda çocuk ve ebeveyn arasında karşılıklı problemlerin birbirini tetiklediği düşünülmektedir. İsteklerine sınırlı şekilde sahip olan çocuk ve çocuğun istekleri altında ezilen ebeveynler olumsuz tutumlar gösterme eğiliminde olabilirler (Yılmaz, 2004).

Sosyo-ekonomik durumun ailelerin çocuklarından beklenti düzeyini de etkilediği düşünülmektedir. Orta gelir durumundaki aileler çocuklarını bağımsız olmaları, kendilerini geliştirmeleri konusunda desteklerken alt sosyo- gelir durumuna sahip aileler çocuklarından daha itaatkâr, temiz düzenli, otoriteye saygılı olmalarını beklemektedir (Altınay, 2012). Araştırmalar ekonomik düzeyin değerleri de etkilediğini göstermektedir. Sosyo ekonomik durumu iyi olan aileler çocuğun iyi özelliklerle doğduğuna, her çocuğun birbirinden farklı bir mizacı olduğuna inanmakta çocuğuyla daha pozitif bir iletişimi benimsemektedirler. Çocuklarını otorite figüründen uzak, araştırmacı meraklı, yaratıcı, sorun çözen bireyler olmaları için desteklemektedirler (Ayyıldız, 2005).

2.5.1.2. Ebeveynlerin Eğitim Durumu

Eğitim düzeyinin ebeveyn tutumlarını etkilediğini gösteren araştırmalar mevcuttur. Eğitim bireylerin istedik davranışlarını artırma özelliğine sahip unsurları içermektedir. Bu nedenle anne çocuk arasındaki ilişkiyi de etkileyebilmektedir. İlkokul ve yüksekokul mezunu aileler farklı tutumları benimsemektedirler (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000).

Eğitim ve yoksulluğun çocukların beslenme bakım, ilgi ve sevgi görme düzeylerini olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir. Eğitimsiz anneler daha çok çocuk sahibi olmakta ve çocuklarına yeterli zamanı ayıramamaktadırlar (Demirel, Üner ve Kırımı, 2001). Çocuk sayısı ve annenin eğitim düzeyi negatif bir ilişki göstermektedir. Eğitim düzeyi düşük anneler çocuk sahibi olma ve onların eğitimi konusunda kaderci bir yaklaşımı benimsemektedirler (Kitapçıoğlu ve Yanıkkerem, 2008). Yapılan başka bir çalışmada ön lisans ve ortaokul mezunu ebeveynlerden alınan bilgiler doğrultusunda öğrenim seviyesi arttıkça demokratik ve korumacı tutumların da arttığı belirtilmiştir (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012).

2.5.1.3. Çocuğun Yaşı ve Doğum Sırası

Doğum sırası ebeveyn tutumları açısından önemli bir değişkendir. İlk çocuklar, ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusundaki ilk deneyimlerini de yaşadıkları bir süreçte büyümektedir (Gander ve Gardiner, 2010). İlk çocukların daha çok fiziksel şiddete maruz kaldığı belirtilirken daha sonraki çocuklar hoşgörülü ve daha tutarlı tutumlarla büyütülmektedirler (Yörükoğlu, 2014). Ortanca çocuklar ise ailelerini ilgisiz ve otoriter olarak algılamaktadırlar (Şanlı, 2007).

Ebeveynlerin ilk çocukta beklentilerinin çok yüksek olması, denetleyici bit tutum sergilemelerine neden olurken en küçük çocukta beklentilerin azalmasıyla kabul edici ve hoşgörülü davranmaktadırlar (Ayyıldız, 2005; Garip, 2010). Son çocuk diğerlerine oranla daha çok kollanarak ve sevgiyle büyütülür. Büyük çocuklar kardeşlerinden de sorumlu tutulurken küçük çocukların kendi hataları bile kaza olarak algılanmaktadır (Yörükoğlu, 2014; Hortaçsu, 2012).

2.5.1.4. Çocuğun Cinsiyeti

Anneler kız çocuklarına babalar erkek çocuklarına ilk doğdukları anda gülümseme davranışı göstermişlerdir (Gander ve Gardiner, 2010). Ebeveynler bekledikleri cinsiyetle doğan çocuklarına daha çok olumlu tutum göstermektedirler (Çağdaş ve Seçer, 2011). Babaların kız ve erkek çocuklara tutumları değişiklik göstermekte, cinsiyet rollerini annelerden daha çok ön plana çıkarmaktadırlar. Erkek çocuklara güç, atiklik, dayanıklılık ve hareketli oyunlar atfederken kız çocuklarına daha şefkatli davranma eğilimi göstermektedirler (Hortaçsu, 2012).

2.6. Ebeveyn Tutumları

Bebekler tüm canlılar içinde en uzun süre bakım isteyen, anne ve baba yardımına en çok ihtiyaç duyan canlılardır. Bebekler bedenlen sağlıklı büyümek için ebeveyn bakımına muhtaç oldukları kadar ruhsal gelişimlerini tamamlamak, ruhen, bedenlen sağlıklı bireyler olmak için de yetişkinlerin bakım ve desteğine ihtiyaç duyarlar. Dolayısı ile çocuklar ruhsal gelişimlerini en iyi, sevgi ve ilgiyle donatılmış bir aile ortamında gerçekleştirebilirler. Çocuk çevresiyle aktif etkileşim kurarak sürekli çaba ve değişim gösterme eğilimindedir. İyileşirken hastalıkla ettiği mücadelenin immun sistemini güçlendirdiği gibi ruhsal sıkıntılara verdiği tepkiler de çocuğun gösterdiği uyum çabasından kaynaklanmaktadır. Çocukluk korkuları, uyku bozuklukları, sosyal uyumsuzluklar ebeveyn tutumları ile kısa surede atlatılabilir ya da kalıcı olabilirler. Bebeklerin ‘kendini onarma gücü’ eğer olumsuz ebeveyn tutumları ve çevre koşullarından etkilenmezse karşılaştığı sorunların üstesinden gelmeyi destekleyen gizil bir gücü içinde barındırır (Yörükoğlu, 1997).

Araştırmacılar ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerini ve onları yetiştirmek için kullandıkları yöntemleri, çocuklarını büyütürken etkisinde kaldıkları unsurları incelemiş ve farklı ebeveyn tutumları tanımlamışlardır.

Bu tutumları otoriter- baskıcı, eşitlikçi ve demokrat, aşırı koruyucu müdahaleci ebeveyn tutumları olarak üç kategoriye ayıran Kulaksızoğlu (2008), otoriter ebeveyn tutumunu baskıcı, çocuğun sınırlarına saygı duymayan ve ihlal eden, ceza veren davranışları içeren bir tutum olarak belirtmektedir. Çocukların öz saygısı düşüktür ve sürekli öfkeli ve kızgın hissetmektedirler. Eşitlikçi ve demokratik tutum sergileyen ebeveynler çocuklarını kabul eder, değer verir, ihtiyaçlarını karşılar ve sevgi gösterirler. Yaratıcı, güven duygusu gelişmiş, saygılı, kendini geliştirmeye istekli çocukların bu ailelerde büyüdükleri söylenebilir. Aşırı koruma ve müdahale nedeniyle özgüveni düşük çocukların yetiştirilmesini öngören tutum ise aşırı korumacı ve müdahaleci ebeveyn tutumu olarak tanımlanmaktadır (Kulaksızoğlu, 2008).

Yavuzer (2011), yaptığı çalışmada ebeveynleri temel üç kategoride incelemiştir. Bunlar denetleyici, destekleyici ve pasif yaklaşımlardır. Denetleyici ebeveynler çocuğu kabul etmek yerine onu değiştirmek çabası içindedirler. Tehdit, fiziksel şiddet, duygusal şiddet bu ebeveynlerin sıklıkla başvurduğu olumsuz davranışlardır. Ebeveynler kendi yaşamlarındaki olumsuzlukları çocuğa yansıtarak çocuğun kendini suçlu hissetmesine ve çocuğun hatanın ne olduğunu anlamasına engel olmaktadır. Çocuk bu durumlara

boyun eğmekte ya da kaygılı, isyankâr tavırlar sergileyebilmektedir. Destekleyici yaklaşım çocuğun olumlu benlik saygısı geliştirmesini sağlayacak iklimi oluşturan davranışları içerir. Bunlar çocuğa zaman ayırmak onu desteklemek, onu dinlemek, önemsemek gibi tutumlardır. Pasif yaklaşım ilgisizlikle karakterize bir tutumdur. Çocukta olumsuz davranışların oluşmasına zemin hazırladığı düşünülmektedir (Yavuzer, 2011). Yavuzer aynı çalışmasının ilerleyen bölümlerinde ebeveyn tutumlarını daha geniş olarak ele almıştır bu tutumlar; baskıcı - otoriter tutum, gevşek, dengesiz - kararsız, koruyucu, ilgisiz ve kayıtsız tutum, güven verici, destekleyici ve hoşgörülü tutumlardır (Yavuzer, 2011).

Aile içi ilişkilerle şekillenen kişilik, yaşam boyu ruh sağlığı ve sosyal uyumu etkilemeyi sürdürmektedir. Bundan dolayı gelişimin her alanı için etkili olan ebeveyn tutumları, çocuğun nasıl bir birey olacağını belirlemede önemli bir değişken olarak karşımıza çıkar. Bazı ebeveyn tutumlarının içinde yaşanan ortamı etkileyerek çocuğun sosyalleşmesini desteklediği bilinmektedir. Bu tutumlardan etkilenen çocuk, doğru tepkileri verme, problem çözme, birlikte uyum içinde yaşama prototipleri geliştirerek yaşama hazırlanma fırsatı elde eder (Türker, 2020).

Sıcak bir aile ortamının ruh sağlığını güvence altına aldığı söylenebilir. Çocuk, aile ortamında benimsediği davranışları toplum içinde de kullanma eğilimi gösterir. Sevmek, sevilme, paylaşma, iyi, kötü, doğru, yanlış gibi kavramlar aile ortamında öğrenilmekte ve sosyal davranışlar olarak paylaşılmaktadırlar.

Ebeveynleri ile sağlıklı ilişkiler içinde olan bireylerin aile dışında sosyal çevredeki arkadaşlarıyla pozitif ve istendik yönde ilişkiler kurdukları gözlenmiştir (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Çocukların yaşamın ilk altı yılından sonra sosyal çevresi genişlemekte ve ebeveyn tutumları etki oranını gelişen çevre faktörü ile paylaşmaktadır. Çocuk büyüyüp sosyalleştikçe çevrenin etkisi artmakta ailenin etkisi azalmaktadır. Bu nedenle özellikle okul öncesi dönemde ebeveyn tutumlarının önemi vurgulanmaktadır. Çocuk, yaşamı ilk ve doğrudan ebeveynleri ve onların tutumları ile deneyimlemektedir. Bu tutumlar bazen olumlu sosyal etkileşimlere izin veren ve geliştirici bazen ise olumsuz ve engelleyici olabilmektedir. Ebeveyni gözlemleyerek toplumsal rollerini öğrenen çocuklar aynı zamanda ahlaki, kültürel ve sosyal değerleri de ebeveynlerinden öğrenirler. Sosyalleşmenin ilk basamaklarını ebeveyn ve çocuk etkileşimi oluşturur. Ebeveynlerin yarattığı atmosfer psikolojik, biyolojik ve sosyolojik açıdan sağlıklı bir gelişim için önemli rolleri içerir (Aktürk, Helvacı ve Sümer, 2010).

Adler'e göre doğumdan sonraki beş yılı kapsayan zaman diliminde aile içi iletişim ve kurulan sosyal ilişkiler bebeğin kişisel özelliklerini etkilemektedir (Adler, 2005). Bu özellikler ve ebeveyn tutumları sosyalleşme sürecinde diğer etkenlerle birlikte ayırıcı rol oynayan önemli faktörlerdir. Aile çocuğun kişilik atıflarını, sosyal becerilerini deneyimleyeceği birincil ortamdır. Çocuk en yakın sosyal çevresi olan ailede diğer sosyal ortamlarda kullanacağı izlenim ve şemaları edinmektedir (Brownell, Svetlova, Anderson, Nichols ve Drummond, 2013; Garner, 2003). Anne ile kurulan bağ ve sevgi ile oluşan sosyal ilişki, çocuğun duygu ve davranışlarını etkiler. Doğduğu andan itibaren kendini annenin bir parçası sanan bebek zamanla anneden ayrı bir birey olduğunu kavrar. Anne ise doğumdan itibaren bebeğini kendi parçası kabul etmekte, bununla beraber ilerleyen zamanlarda çocuğunun başarısını kendi başarısı, üzüntüsünü kendi üzüntüsü gibi algılamaya devam etmektedir. Çocuk ve ebeveyn arasındaki bu güçlü bağın etkileri bilim insanlarının araştırmalarına konu olagelmektedir.

Ebeveynliğin çocukların sosyal yeterliliklerine etki eden yönlerini araştıran yaklaşım “ebeveynlik tarzı” olarak adlandırılmaktadır. Ebeveynlik tarzı, ebeveynliğin iki önemli unsuru üzerinde durur; ilgi-kabul ve talep. Ebeveynin ilgili veya talepkar olma oranına göre ebeveynlerin sınıflandırılması dört ebeveynlik tipolojisini oluşturmuştur: bunlar hoşgörülü, otoriter, demokrat ve ihmalkâr tutum olarak adlandırılır. Yetkin ebeveynlik tipolojisinin sosyal yeterlilik, akademik başarı, olumlu davranış geliştirme alanlarında çocuğun lehine olduğu düşünülmektedir (Dearling ve Laurence, 1933). Sosyal davranışların temelini ailede atıldığı düşünüldüğünde ebeveyn tutumlarının çocukların üzerindeki nüfuzları önem arz etmektedir. Çocuklar ev ortamında ebeveyn tutumlarını taklit ederek kendi tutumlarını geliştirirler (Kağıtçıbaşı, 2010).

Aile ortamından sonra karşılaştıkları ilk sosyal ortam okul öncesi eğitim ortamıdır. Okul öncesi eğitim kurumlarına başlayan çocuklar ailelerinden edindikleri sosyal alt yapıyı kullanarak oryantasyon sağlamaya çalışırlar. Bazı çocuklar okula hemen adapte olurken bazı çocuklar sosyal uyumda zorluk yaşarlar. Çocuklar önceden getirdikleri sosyal davranış ve becerileriyle sınıf ortamında arkadaş edinir, gruba katılır ya da sosyal uyum sürecinde zorluklar yaşarlar. Çocuğun aile içinde maruz kaldığı ebeveyn tutum ve davranışları sonucu edindiği davranışların okul öncesi eğitime başlaması ile ortaya çıktığı düşünülmektedir. Örneğin çocukların farklı miktarlarda paylaşımcı olması, saldırgan ya da içe kapanık olması gibi durumlarla eğitimci sıklıkla karşılaşabilmektedir. Bu nedenle Eisenberg, Fabes ve Spinrad yaptıkları araştırmada

ailesel faktörlerin prososyal davranış değişikliklerini açıklamada önemli bir etken olduğunu söylemektedir (Akt. Gözün Kahraman, 2012).

Çocuklar gördükleri davranışları deneyimleyerek öğrenmektedir ve dünyaya geldiklerinde ilk gördükleri iki insanı yani anne-babayı gözlemleyerek rol model almaktadırlar. Dolayısıyla, insanoğlu sevmeden önce sevildiğini gözlemlemektedir (Yörükoğlu, 1992). Bu aşamada özellikle eğitimciler, çocuğun yetiştiği ortamın etkilerini ne kadar iyi bilirse o denli doğru eğitim metodu geliştirebilir ve çocukların sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırılmasında etkin rol alabilirler.

Yörükoğlu (2012), ailenin en önemli eğitim kurumu olduğunu kültürün aileden çocuğa aktarıldığını ifade eder. Çocuğun yetiştirilmesinin her şeyden önce temel ruh sağlığı kurallarına uygun olması gerektiğini belirtir. Yörükoğlu, ebeveyn tutumlarını üç başlık altında incelemiştir. Bunlar; sevgi, disiplin ve özgürlüktür. Disiplin bir işi öğrenirken usta çırak arasındaki saygı ve meslek aktarımı gibi düşünülmeli, baskıcı bir tutum anlaşılmamalıdır. Olumlu davranışlar desteklenirken olumsuz davranışların düzeltilmesi için tedbirler alınmalıdır. Sevgi ve özgürlük ise ihmale varan hoşgörülle karıştırılmamalıdır.

Her ailenin kendine özgü kuralları vardır. Bu kurallara göre davranışlar asla kabul görmeyenler, her zaman beğenilen ve duruma göre bazen hoş görülen bazen kabul görmeyen davranışlar olarak değerlendirilir. Disipline dayalı aşırı tutumlar ise sıkı, gevşek ve tutarsız tutum olarak üç başlıkta incelenir. Gevşek tutum çocuğu yaptığı her davranışta haklı gören bir bakış açısını benimserken tutarsız tutumda çocuk bir davranışın doğru mu yanlış mı olmasından çok ne zaman yaparsa daha az öfkeyle karşılaşacağına odaklanır. Sıkı tutum bütün güç ve otoritenin ailede olduğu bir yapıyı ifade eder. Sağlıklı bir çocuk sevgi, disiplin ve özgürlüğün dengeli bir dağılımıyla büyütülmelidir (Yörükoğlu, 2012).

Baumrind (1966), teorisinde yer alan ve kabul görmüş üç ebeveynlik stilleri "otoriter", "açıklayıcı/otoriter" ve "izin verici" olmak üzere üç boyutta sınıflandırılmaktadır. Bu ebeveynlik tarzlarını betimleyen özellikler şöyle açıklanabilir: Çocuklarını birey olarak kabul edip, kısıtlamadan denetleyen ebeveynler açıklayıcı/otoriter olarak sınıflandırılır. Otoriter ebeveynler talepkardır. Çocuklarının ihtiyaç ve gereksinimine gerekli özeni gösteren tepkiler vermeden çocuğun hayatını kontrol ve müdahale altında tutarlar. İzin verici/sımartan ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarına çok fazla tepki verir ama çocuktan çok az şey talep ederler. İzin verici /

ihmalkâr ebeveynler ise çocuklarının ihtiyaçlarıyla ilgilenmez ve onlardan kişisel gelişimleri için bir şey de talep etmezler (Tunç ve Tezer, 2006).

Bununla birlikte yapılan literatür okumalarında ebeveyn tutumlarının otoriter ebeveyn tutumu, ilgisiz ve kayıtsız ebeveyn tutumu, serbest, dengesiz, koruyucu, mükemmeliyetçi, demokratik ve izin verici ebeveyn tutumu olmak üzere sekiz başlık altında incelendiği görülmüştür. Bu başlıklar kısaca şöyle açıklanabilir; otoriter ebeveyn tutumunda katı kurallar geçerlidir ve disiplin yöntemi olarak ceza kullanılır. Ebeveyn kontrolünün çok olduğu bu tutumla yetişen çocuklar içe kapanık, aşırı itaatkâr, otoritenin olmadığı durumlarda isyankâr, güçsüzlere karşı saldırgan tavırlar sergileyebilirler (Yıldız, 2004). İlgisiz ve kayıtsız ebeveyn tutumunda ise çocuğun ihtiyaçlarına karşı ihmalkâr ve kayıtsız davranan ebeveynler görülmektedir (Kaya vd., 2012). Bu ebeveynler sıklıkla çocuğu görmezlikten gelir, yalnız kalmasını umursamazlar. Bu durum çocuğun güven duygusunu zedeler ve çocuk kendini yalnız hisseder.

Serbest ebeveyn tutumunu sergileyen ebeveynler çocuğun doğru veya yanlış hiçbir eylemine müdahale etmeyen ebeveynlerdir (Aydın, 2002). Çocuğun istekleri her şeyden önemlidir bu tutuma genellikle tek çocuğu olan ailelerde rastlanır (Kaya, Bozaslan ve Genç 2012). Dengesiz ve kararsız ebeveyn tutumun da ebeveynlerin kararları tutarsız ve genellikle birbirinden farklıdır (Aydın, 2002). Aynı durum için farklı zaman dilimlerinde değişen kararlar verebilirler. Hoşgörülü ve katı ya da engelleyici ya da serbest davranışlar arasında gidip gelirler. Koruyucu ebeveyn tutumunda; yapacakları bütün bireysel işleri ellerinden alınan çocuklar olay ve olgulara seyirci kalırlar. Aşırı sevgi ve özenle engellenen çocuk, karar almakta ve sebat göstermekte zorlanabilir. Günlük yaşam becerileri azdır ve karşılaştıkları problemlere çözüm üretmekte güçlük yaşarlar (Alisinanoğlu, 2003).

Çocuklarından yüksek performans beklentisi içinde olan bu aileler çocuğun her şeyi mükemmel yapmasını beklerler. Bu durum çocukta performans kaygısına neden olur, başarısızlık ve güvensizlik duyguları çocuğun gelişimine etki eder. Demokratik ebeveyn tutumu ile çocuk birey olarak kabul edilir ve hak ettiği saygıyı görür. Çocuğun fikirleri, duygu ve düşünceleri değerlidir. Problem çözme becerisi gelişmiş, yaratıcı çözümler bulabilen, kendini ve fikirlerini özgürce ifade edebilen çocuklar bu aile ortamında yetişir (Pekşen-Akça, 2012). Son olarak izin verici ebeveyn tutumunda ise çocuğa sınır çizme ve kural koyma konusunda çekinceleri olan aileleri incelemek mümkündür. Çocuğa tanınan özgürlük ilgisizlik sınırlarına ulaştığından çocuk kendine

karşı ailesinin ilgisiz olduğunu düşünebilir. Bu tutumda çocuğa sınırlama getirme veya çocuğun kontrolü konularında bir eksiklik söz konusudur (Sak, Atli ve Şahin Sak, 2015).

2.6.1. Demokratik Ebeveyn Tutumu

Demokratik ebeveyn tutumunda, çocuk ebeveynleri tarafından bir birey olarak görülür ve düşüncelerine değer verilir. Bu tutumla yetiştirilen çocukların, sosyal, paylaşımcı, yardımsever özelliklere sahip olduğu ifade edilmektedir (Pekşen Akça, 2012).

Demokratik tutum sergileyen ebeveynler, çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine göre davranmakta ve beklentilerini bu özelliklere göre belirlemektedirler. Böylece çocuklarının davranışını daha akıllıca ve pratik bir şekilde yönlendirebilmektedirler. Çocuğun kendine özgü ve biricik olduğunu düşünen ebeveynler çocuğun kendini gerçekleştirme isteğini desteklerler. Çocuğun yetenek ve yaratıcılığını en üst düzeyde kullanması için imkânlar sunarlar (Kulaksızoğlu, 2008). Çocuk bir birey olarak kabul edilir ve ailede alınan kararlarda söz sahibi olmasına özen gösterilmektedir. Kendisi ile ilgili kararlarda da söz sahibi olası desteklenir (Ünüvar, 2008). Kurallar yalnızca çocuğu değil bütün aileyi etkiler. Çocuğun çalışması için uygun koşullar sağlanır sevgi ve ilgiyle desteklenir. Çocuğun başarısı ve gelişimi sözel olarak ifade edilir ve olumlu dönütler verilmektedir. Çocuk her koşulda kendini ifade etme hakkına sahiptir (Çağdaş ve Seçer, 2011; Kulaksızoğlu, 2008). Başarısızlıklarından çok çocuğun başarısına odaklanılmakta ceza gibi caydırıcı eylemler yerine mahrum bırakma gibi davranışlar sergilenmektedir (Kulaksızoğlu, 2008). Çocuk karşılıksız ve koşulsuz sevilmektedir. Aile içi ilişkiler demokratik kurallarla düzenlenmektedir (Durmuş, 2006). Bu ortamda büyüyen çocuk kendini geliştirme ve yaratıcılığını artırma imkânı bulmaktadır (Özgüven, 2010). Böylece sınırlarını bilen davranışlar sergilemekte ve yaptığı davranışın sorumluluğunu üstlenebilmekte, davranışlarını düzenleyebilmektedir (Durmuş, 2006). Temel güven duygusu yüksek, saygılı, kararlarını alan ve uygulayan gelişme açık bireylerin bu tutumla yetiştirildiği düşünülmektedir (Kulaksızoğlu, 2008). Demokratik tutumla yetiştirilen çocuklar kişisel hakları ve değerli bir birey olduğu düşüncesine sahip olacak ve sosyal standartları ve ahlaki değerleri anlamakta zorlanmayacaklardır (Şendil ve Kaya Balkan, 2005).

2.6.2. Otoriter/Yetkeci Ebeveyn Tutumu

Çocuk genellikle katı bir disiplin altındadır. Çocuğun varoluşsal gelişimi ilgi ve sevgiyle desteklenmez. Kurallar kesindir ve çocuktan mutlak itaat beklenir (Yıldız, 2004). Yapılan araştırmalar otoriter ailelerde yetişen çocukların özsaygı ve yüksek kaygı gibi kişilik sorunları yaşadığını, ilişkilerinde onay aradıklarını ve uyum sorunları yaşadıklarını göstermektedir (Baumrind, 1967).

2.6.3. Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu

İzin verici ebeveyn tutumlarının alt dalı olarak geliştirilen bu tutumda çocuk sıcak bir ilginin eksikliği yaşar. Bu ailelerde hem ilgi hem de kontrol düşük düzeydedir. İletişim tek yönlü gerçekleşir. Tutarsız disiplin ve kararsızlık yaygın olarak gözlenir. Çocuğun istekleri sınırlandırılmaz. En olumsuz ve riskli ana-babalık olarak kabul edilmektedir (Yıldız, 2004; Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010).

Çocuğu ihtiyaç duyduğundan çok koruyup gözetken aileler her şeyi onların yerine yapmayı istemektedirler. Bu da çocuğun yaparak öğrenmesini engellemekte sağlıklı gelişimini olumsuz etkilemektedir (Çağdaş, 2012; Yavuzer, 1999; Özgüven, 2010). Aşırı korumacı tavırla büyütülen çocuklar, bağımsız davranamayan, başkalarının hakkına saygı göstermeyen, gruba katılmakta zorlanan, bencil inatçı tavırlar sergileyen, kasları ve sosyal ilişkileri zayıf çocuklar olabilmektedirler. Bilişsel esnekliğe daha geç ulaştıkları belirtilmektedir (Çağdaş, 2012; Kulaksızoğlu, 2008). Atılım ve başarı göstermekte, kabul görmekte, isteklerini kabul ettirmekte zorlanmaktadırlar. Başarısızlık ve mutsuzluğu sıklıkla yaşayabilirler. Toplumsal yaşamı bir güç göstergesi ve kavga gibi algılarla, bağımlı, düşük performans gösteren, duygusal olarak çabuk kırılan kendini güveni olmayan bireyler olabilmektedirler (Yavuzer, 1999).

2.6.4. İzin verici Ebeveyn Tutumu

İzin verici ebeveyn tutumu, demokratik ebeveyn tutumuyla benzerlik gösterse de çocuğu kontrol etme aşamasında gevşek davranılır. Ailede sıcak ilgi ve kabul söz konusudur fakat özerklik koşullarının sağlanmasında yetersiz kalınır. Stresle başa çıkma, kendini düzenleme, duygularını kontrol etme ve sorumluluk alma gibi konularda sorunlar yaşadıkları gözlenmiştir. Aynı zamanda bu tutum şımartan yetiştirme tarzı olarak da tanımlanmaktadır (Baumrind, 1967).

Denetimin hiç olmadığı, hoşgörünün aşırı olduğu bir tutumu ifade etmektedir (1990; Özgüven, 2010). Şehir ve çalışma hayatının getirdiği çocuk merkezli bir çocuk yetiştirme tutumudur. Bütün aile ve bakım verenler çocuğun isteklerini yerine getirmekte çocuğa öncelik vermekte ve çocuğun sorumluluk almasında isteksiz davranmaktadırlar. Çocuğa kural koyulmamakta eğitime bile çocuk kendi karar verebilmektedir (Çağdaş, 2012; Kulaksızoğlu, 2008; Şendil, 2005). Geç çocuk sahibi olan ailelerde bu tutuma rastlanma olasılığı daha yüksektir. Kalabalık ailelerdeki tek çocuklar da bu tutumla yetiştirilebilmektedir. Çocukken ihmal edilmiş anne babalarda sıklıkla bu tutumu benimsemektedirler. İş hayatı yoğun ebeveynlerde çocuklarını ihmal ettiklerini düşünüp vicdan azabı duyduğu için bu tutumu gösterebilirler (Çağdaş ve Seçer, 2011; Özgüven, 2010; Yavuzer, 2013). Bu tutumda olan ebeveynler, çocuğun bütün isteklerini karşılamaya çalışarak, onun yaptığı yanlışlara sürekli hoşgörüyle yaklaşmaktadırlar. Hatta çoğu zaman çocuğun sağlığını olumsuz etkileyecek isteklerini de kabul edip yerine getirmektedirler (Şendil ve Kaya Balkan, 2005).

Her istediği aşırı bir sergiyle yapılan çocuk zamanla hiçbir şeyden mutlu olmayan doyumsuz bir bireye dönüşebilmektedir. Çocuk evde kurduğu egemenlikten sonra bunu diğer insanlara da uygulamak isteyecek, insanlara hükmeden ve sayı göstermeyen bir tutumu benimseyecektir (Yavuzer, 2013). Bu tutumla büyüyen çocuklar sosyal ilişkiler kuramayan, duyarlılığı gelişmemiş, yardımlaşma paylaşma işbirliği sergileyemeyen çocuklar olabilmektedirler. Başkalarından çok kendi çıkarlarını düşünen, arkadaş gruplarına katılması istenmeyen, başkalarının haklarına saygı göstermeyen davranışlar sergilemektedirler (Çağdaş, 2012; Şendil ve Kaya Balkan, 2005).

2.7. Okul Öncesi Dönemde Ebeveyn Tutumları ve Prososyal Davranışların İlişkisinin İncelenmesi

Okul öncesi dönem doğumla başlayan, örgün öğretimin başlamasına kadar devam eden kritik bir dönemdir ve yaşamın 0-6 yaş aralığını kapsamaktadır. Çok kısa bir zamanı içermesine rağmen insan yaşamında en önemli yaşam becerileri ve birçok öğrenme deneyimi bu dönemde gerçekleşmektedir. Çocuklar, ilk olarak doğuştan getirdikleri refleksleri aracılığıyla ve sonrasında gözlemler yaparak, deneyimleyerek konuşmayı, yürümeyi ve birçok farklı becerileri edinirler. Formal bir eğitim almadan yalnızca konuşmayı öğrenmek bile büyük bir gelişim göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu dikkat çekici özellikleri nedeniyle, özellikle bebeklik ve ardından takip

eden okul öncesi dönem insan yaşamının tümünde etkili olan kritik özellikleri barındıran en önemli gelişimsel evrelerden birini oluşturmaktadır.

Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim alanlarından biri olarak sosyal gelişim açısından da bu dönem oldukça kritik bir dönemdir. İlk sosyalleşmenin başladığı ve ileride gerçekleşecek sosyal davranışlar için şemaların oluştuğu bu dönemde çocuk, en yakın çevresi olan ailesi ile iletişim ve ilişki kurar (Senemoğlu, 1994). Çocuk bu dönemde sosyal öğrenme, gizil öğrenme, model alarak öğrenme yollarını kullanarak yakın çevresi olan ailesinden ilk deneyimlerini edinir (Wilbrandt, 2012).

Değişen toplum dinamikleri nedeniyle aile küçülmekte, kardeş sayısı azalmakta ve çocuklar dijital araçlarla daha çok zaman geçirmektedirler. İlk çocukluk döneminden itibaren bireysel öğrenme ve eğlence aracı olarak karşımıza çıkan dijital teknoloji araçları çocukların sosyal etkileşimini sınırlamaktadır. Diğer taraftan değişen küresel yaşam ve getirdiği toplumsal sorunlar birlikte yaşamak için önem arz eden prososyal davranışları ön plana çıkarmaktadır. Bu sorunlar savaş, açlık, daha iyi koşullarda yaşamak isteğiyle yapılan göçler ve birçok kültürün bir arada olması ile sonuçlanmıştır. Bu nedenler ise toplum olarak uyumlu bir beraberliğin sağlanması için sosyal davranışların ve prososyal becerilerin önemini artırmaktadır. Bireyselliği ön plana çıkaran teknolojik gelişmelerin yanında ancak prososyal becerilerle uyum sağlanabilecek karmaşık bir sosyal yaşam da çocuğu beklemektedir. Bu nedenle birçok milleti, kültürü bir arada bulunduran günlük yaşam koşullarında sağlıklı sosyal ilişkiler için prososyal beceriler sıklıkla başvurulacak çözüm araçları olarak karşımıza çıkmaktadır (Nava, Croci ve Turatil, 2019).

2.8. İlgili Araştırmalar

2.8.1. Yurt içinde Yapılan Araştırmalar

Yurtiçinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, ebeveyn tutumları ile prososyal davranışlar arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Prososyal davranışlarla ilişkilendirilen farklı değişkenlerin olduğu çalışmalar ile ebeveyn tutumlarıyla ilişkilendirilen değişkenlerin incelendiği araştırmalarla ilgili alan yazın taraması yapılmıştır. Bu tarama sonucunda yurt içinde yapılan araştırmalardan bazılarının tarih sırasına göre aşağıda yer verilmiştir.

Uzmen ve Mağden (2002), okul öncesi eğitime devam eden çocuklara yardım etme ve paylaşma davranışlarını ölçmek için deneysel bir çalışma yapmışlardır.

Araştırmada bazı örnek durumlar oluşturulmuştur. Örneğin bazı nesneler yere düşürülerek yardım etme davranışı, hasta çocuklarla paylaşmak için verilen çıkartmalar ve kitaplar çocuklara sunularak paylaşma davranışı ölçülmüştür. Araştırmanın sonucunda kızların empati kurma, erkeklerin yardım etme davranışında artış olduğu gözlenmiştir. Ebeveyn ve öğretmenlerin çocukların davranışları hakkındaki verdiği bilgilerin ise tutarlı olmadığı belirlenmiştir.

Özyürek ve Şahin (2005), 5-6 yaşında çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarını incelediği araştırmada annelerin, babalara göre daha demokratik bir tutumu benimsediklerini tespit etmişlerdir. Araştırmanın diğer bulgularına göre ebeveynlerin eğitim durumu arttıkça, demokratik tutumun görülme oranı da artmaktadır

Şentürk (2007), tarafından yapılan başka bir araştırmada 60-72 aylık 480 çocuk ve ebeveynlerinin çalışma ve çalışmama durumuna göre çocuk yetiştirme tutumları ile çocuklarının sosyal duygusal uyum düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Anne tutumunu belirlemek için E.S. Schaefer ve R.Q. Bell'in geliştirdiği "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği" uygulanmıştır. Çocuklara ise "Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, annenin çocuk yetiştirme tutumunu belirlemede; annenin eğitim düzeyi, çalışması, ekonomik durum, eşler arasındaki ilişkiyi nasıl gördükleri, çocuk sayısı, anne yaşı, çocuğun devam ettiği okul türüne göre anlamlı bir fark olduğu belirtilmiştir. Çocukların sosyal uyum düzeyi ise annenin eğitimi, çalışması, eşler arası ilişkiyi algılama düzeyi, ekonomik durumu, çocuğun cinsiyeti değişkenlerine göre anlamlı bir fark gösterdiği bulunmuştur.

Özkafacı (2012), tarafından 6 yaşında 33 çocukla çalışılan araştırmada çocuklara "Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği" annelere ise "Ebeveyn Tutum Ölçeği" uygulanmış, anne çocuk yetiştirme tutumu ile çocuk sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkiye bakmıştır. 33 çocuk ve annesi çalışmaya katılmıştır. Aşırı koruyucu, izin verici ve otoriter çocuk yetiştirme tutumunun sosyal beceri düzeyine olumsuz yönde çok az miktarda etkisi olduğu bulunmuştur. Çocuğun cinsiyetinin anne tutumu ve sosyal beceriler için önemli bir değişken olmadığı bulguları arasında yer almaktadır.

Derman (2013), bir prososyal davranış olan çocukların empati gösterme düzeylerini belirlemeyi amaçladığı araştırmasında 10-11 yaşında 3199 çocuktan topladığı verilerden cinsiyet ve ailesel etmenlere göre kızların erkeklere oranla daha yüksek empati beceri düzeyi sergilediklerini belirtmektedir. Empati beceri düzeyinde; boşanma, ekonomik durum, ebeveyn yaşı, çocuk sayısı, çocuğun doğum sırası, gibi değişkenlerde bir farklılaşma görülmediği, çekirdek ailede yaşayan çocukların, diğer

çocuklara oranla daha empatik olduğu belirtilmiştir. Yaramaz olarak nitelendirilen ve saldırgan aile ortamını gözlemleyen çocukların empati beceri düzeylerinin düşük olduğu veriler arasında yer almaktadır.

Ogelman ve Erten (2013), anne tutumlarının 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerini ve okula uyumlarını yordayıcı etkisini ölçen çalışmaları şu şekildedir: Denizlide yapılan çalışmaya 85 çocuk ve annesi katılmıştır. Araştırmanın veri toplama araçları ise Anne-Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği (Anne formu), Sosyal Beceri Formu ve 5-6 Yaş Çocukları İçin Okul Uyum Öğretmen Değerlendirme Ölçeğinden oluşmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre, anne tutumları ile sosyal davranış ve okul uyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Otoriter ve yetkeci tutumla büyüyen çocuklar okul uyumunu sosyal becerilerde olumsuz ilişki içindeyken, izin verici tutum sergileyen ebeveynlerin çocukları okul uyumu ile pozitif bir ilişki gösterdiği bulunmuştur

Tozduman Yaralı ve Özkan (2016), yaptıkları araştırmada problem çözme becerileri ile sosyal yetkinlik davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Örneklemi, okul öncesi kurumlarına devam eden 60-72 aylık 105 çocuktan oluşmaktadır. ‘Wally Sosyal Problem Çözme Ölçeği (Wally Social Problem Solving Test) ve Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği-SYDD (Social Competence and Behaviour Evaluation Scale-30-SCBE’ ölçekleri veri toplamak için kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara ise prososyal davranışlardan olan sosyal problem çözme becerisi arttıkça sosyal yetkinliğin de arttığı tespit edilmiştir. Sosyal problem çözme becerisiyle ters orantılı olarak kızgınlığın ve saldırganlığın azaldığı görülmüştür.

Ogelman ve Canbelek (2016), tarafından yapılan ilişkisel tarama modelindeki araştırmada çocuk prososyallik ölçeği kullanılmış ve araştırma 52-72 aylık 92 çocukla yapılmıştır. Çocuk prososyal davranışı ile ebeveyn prososyal davranışları arasında orta seviyede pozitif bir ilişki bulunmuştur. Anne ve babanın prososyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yapılan araştırmada öğretmen prososyallik ölçeğinde öğretmenin doldurduğu ölçekten çocukların aldığı puanla anne babanın doldurduğu ölçeklerden alınan puanlar arasında negatif bir ilişki görülmüştür. Ebeveynlerin değerlendirmesinde çocukların prososyal davranışları yüksek çıkarken öğretmen değerlendirilmesinde daha düşük çıktığı görülmüştür.

Özer (2016), tarafından yapılan empati geliştirme programının, empatik ve prososyal davranışlara etkisi 20 deney 19 kontrol grubundan oluşan yarı deneysel araştırmada ölçülmüştür. Özer elde ettiği bulgulara empatik davranışların ve prososyal

becerilen öğrenebilir olduğunu tespit etmiştir. Araştırma sonucuna göre empatik davranışlarda önemli bir artış görülmüştür. Grup içi analizlerde paylaşma davranışı deney grubunda artmazken, kontrol grubunda anlamlı şekilde azalmıştır. Yardımlaşma davranışındaki artan sonuç, davranışın kontrol grubunda azalması ile açıklanmaktadır. Diğer değişkenler olan ebeveyn yaşı, mesleği, doğum sırası arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Doğum sırasının etiket paylaşmada etkili olduğu belirtilmiştir.

Yazıcı ve Salıktutluk (2017), yaptıkları araştırma ebeveyn prososyal davranışları ile çocukların prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve anlamlı bir ilişki olmadığını araştırma bulgularında dile getirmiştir. Çocuk ve yetişkin prososyallık ölçeklerinin kullanıldığı araştırma 5-6 yaş grubuna yapılmıştır. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır.

Yenidede (2018), çocukların prososyal davranışlarının, bilişsel gelişim, sosyal ve duygusal gelişimle etkileşimini araştırdığı çalışmasını 60-72 aylık çocuklara uygulamış ve anlamlı sonuçlar elde etmiştir. 50 aile ve çocuğa uygulanan araştırmada prososyal davranış ile sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunurken bilişsel ve duygusal gelişimle prososyal davranış arasında bir ilişki tespit edilememiştir.

Ebeveyn tutumu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde ülkemizde konuyla ilgili pek çok araştırmanın olduğu görülmektedir.

Bozyiğit ve Madran (2018), 4- 6 yaş okul öncesi çocukları ve anneleri ile yaptıkları araştırmada çevre bilinci oluşturmada annelerin çocuk yetiştirme tutumları nedeniyle anlamlı farklar ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Çevre duyarlılığı bilincine sahip annelerin çocukları da aynı duyarlılığı göstermiştir. Araştırmada 354 veri analiz edilmiştir.

2.8.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde, son yıllarda ebeveyn tutumu ve prososyal davranışlar üzerine yurtdışında gerçekleştirilen araştırmalara tarihsel sırasıyla yer verilmiştir.

Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch (1991), Maccoby ve Martin'in geliştirdiği ebeveyn tutumlarının kavramsal alt yapısını test ettikleri araştırma 4100 ergenle yapılmıştır. Yaş aralığı 14 ile 18 olan ergenlerin, bunalıtı, stres, psiko sosyal gelişim ve okul başarı sonuçları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiye bakılmış ve ergenin psikososyal gelişimi ile demokratik tutum arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Otoriter ebeveynlik tutumu ile de düşük özgüven arasında bir ilişki olduğu

belirtilmiştir. Otoriter ebeveynlerin çocukları yetkeye itaat ve normlara uyma konusunda diğer gençlerden daha yüksek puan alırken öz kavram testinde daha düşük bir başarı göstermiştir.

Dekovic ve Gerris (1992), yaptıkları araştırmada, ebeveynlerin en çok geleneksel tutum sergiledikleri bulunmuştur. Eğitim düzeyi arttıkça demokratik tutum görülme oranı da artmaktadır.

Oprea (1998), yapılan araştırmada erken çocukluk döneminde ebeveyn tutumları ile çocukların sosyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. 374 ebeveynin katıldığı çalışmada katılımcıların ebeveynlik tutumu ve evlilik etkileşimleri ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Zorlayıcı ebeveyn tutumunun çocuklarında arkadaş ilişkisinde zorlayıcı davrandığını ortaya koymuştur (Hart, Nelson, Robinson, Olsen ve McNeilly-Choque, 1998).

Laibe, Carlo, Torguati ve Ontai (2004), araştırmacılar, okul öncesi çocuklarının aile algısı, sosyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Sıcak bir tutumu benimseyen ebeveynlerin çocukları olumlu sosyal davranış sergileme konusunda aldıkları puanın, katı ebeveynli çocuklardan daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Kız çocukları prososyal davranışlarda erkeklere oranla daha yüksek puan alırken, katı tutumla büyüyen çocuklarınsa saldırganlık puanının daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Eisenberg ve Mussen (2010), tarafından yapılan bir araştırmada ebeveynlerin bazen katı bazen şefkatli bir tutum sergilediklerinde çocukların prososyal davranışlarının daha az olacağını belirtmiştir. Disiplin sorunu olan ve ödüllendirmenin çok kullanıldığı ailelerde ise yetişen çocukların prososyal davranışlar göstermediğini dile getirmektedir. Yetkili ebeveynlik tutumunu benimseyen ailelerde büyüyen çocukların prososyal davranış gösterme oranlarının sık olduğu belirtilmiştir.

Daniel Madigan ve Jenkins (2016), anne davranışlarının çocuk üzerindeki etkisi yoğun bir şekilde çalışılmış olsa da, baba davranışının gelişimdeki rolünün aynı ilgiyi göremediğini bildirmektedir. Yapılan araştırmada annenin yanında baba sıcaklığı ve ilgisi de çocuk sosyal davranışlarına etkisi araştırılmıştır. Çağdaş toplumdaki sorumluluklar ebeveyn rollerini etkilemiş ve babaya önemli sorumluluklar yüklemiştir. Bu çalışmada 36 ay boyunca 381 aile ve çocuklar 18, 36 ve 54 aylıkken değerlendirilmiştir. Standart testlerle yapılan araştırmada baba ve anne sıcaklığının çocuklarda sosyal davranışlarda zamanla artışları öngördüğü belirtilmiştir. Baba ve anne ebeveynlik uygulamalarının karşılıklı olarak birbiriyle ilişkili olduğu da belirtilmiştir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacı, modeli, evreni, örnekleme, veri toplama araçları ve veri analizine ilişkin açıklayıcı bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile çocuğun prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

3.2. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile çocukların prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek için, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelinde iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişimin varlığı ve derecesi araştırılır. (Karasar, 2012). Bu çalışmada ebeveyn tutumu ile çocuk prososyal davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini 2019-2020 eğitim öğretim yılında Malatya ili Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı resmi ve özel anaokulları ve anasınıfına devam eden 4- 6 yaş aralığındaki okul öncesi öğrencilerinin anneleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme evreninden “Ölçüt Örnekleme Yöntemi” ile belirlenmiş olup, temel ölçüt okul öncesi eğitime devam eden anneler olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini ise evren üzerinden yapılan örneklem hesaplaması doğrultusunda belirlenen Merkez İlçeler olan Battalgazi ve Yeşilyurt’taki okul öncesi kurumlarına devam eden 235 okul öncesi dönemdeki çocuk ve bu çocukların anneleri oluşturmaktadır. Araştırmada söz konusu çocukların annelerine, çocuğun prososyal davranışları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi için, Ebeveyn Demografik Bilgi Formu, Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Çocuk Prososyallik Ölçeği Anne Değerlendirme Formu uygulanmıştır.

3.4. Araştırmanın Yapılışı (Prosedür)

Çağ Üniversitesinden alınan etik onay ile Malatya Milli Eğitim Müdürlüğünden anket uygulama izni alındıktan sonra 2019 Eylül ayı itibari ile belirlenen okullara gidilerek veri toplama sürecine başlanmıştır. Belirlenen okulların yöneticilerinden izin alınarak yaş kriterlerine uyan sınıfların öğretmenleriyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerden ilk olarak anneler için hazırlanan “ Ebeveyn Bilgi Formu, “ Ebeveyn Tutum Ölçeği”, “Çocuk Prososyallik Ölçeği”nin içindeki “Anne Formunun” tamamen gönüllülük esasına bağlı olarak katılımcılara teslim edilmesi belirtilmiştir. Verilen form ve ölçeklerin bir hafta sonra öğretmenlerden toplanacağı belirtilmiştir.

Veri toplama süreci Şubat ayında sona ermiştir. Elde edilen 320 ölçekten 17 Ebeveyn Tutum Ölçeği bazı maddelerin eksik doldurulması nedeni ile araştırmaya dâhil edilmemiştir. İki Ebeveyn Tutum ölçeğinin üzerine “evet veya hayır” yazılmış olması nedeniyle, bir Ebeveyn Tutum Ölçeği “hiçbir zaman öyle davranmam veya bazen öyle davranırım” yazılmış olması nedeniyle, çalışma dışı bırakılarak 300 veri elde edilmiş ve bu verilerden 65 tanesini babalar doldurduğu için araştırma dışı bırakılıp 235 veri araştırmaya dahil edilmiştir. Velilerin analizinde IBM SPSS Statistics 22 programı kullanılmıştır.

3.5. Veri Toplama Araçları

3.5.1. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), Evren Karabulut Demir ve Gül Şendil (2008) tarafından geliştirilmiştir. 2-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlere uygulanmaktadır.

5’li likert derecelendirme kullanılmaktadır (1 Hiçbir zaman böyle değildir- 5 Her zaman böyledir). Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını ölçen dört alt boyut ve 46 madde yer almaktadır:

- ✓ Demokratik alt boyut (17 madde)
- ✓ Otoriter alt boyut (11 madde)
- ✓ Aşırı koruyucu alt boyut (9 madde)
- ✓ İzin verici alt boyut (9 madde)

Demokratik Alt Boyutu (17 madde): Çocuğun ayrı bir kişi olduğunu kabul etme, bağımsız bir kişilik geliştirme ve fikirlerini açıkça ifade etmesini teşvik etmeyi içeren maddelerdir : 2.,5.,6.,7.,10.,13.,14.,15.,18.,20.,23.,25.,29.,36.,37.,38.,42.

Otoriter Alt Boyutu (11 madde): Çocuğun ayrı bir birey olduğunu kabul etmeyen, ebeveynin çocuğun sahibi olduğu gösteren tutum. Tek yönü iletişim, baskı, kurallara koşulsuz itaat, sözel ve fiziksel ceza gibi konuları içeren maddelerdir: 3.,9.,11.,19.,26.,27.,32.,35.,39.,40.,45.

Aşırı Koruyucu Alt Boyutu (9 madde): Çocuğun kendine yetemeyeceği, genellikle korunması gerektiğine inanılır. Gereksiz müdahaleleri, fazla kontrolü, sorumluluk vermek istemeyen tutumu belirleyen maddelerdir: 4., 8., 12., 16., 21., 22., 28., 41., 46.

İzin Verici Alt Boyutu (9 madde): yapılan her işe karşı aşırı hoşgörölü , sınırsız özgürlük tanıma, şımartma gibi davranışları belirleyen maddelerdir: 1., 17., 24., 30., 31., 33., 34., 43., 44.

Maddeler ters kodlanmamıştır. Her boyuttan alınan yüksek puan o davranışın benimsendiği anlamına gelmektedir. Ölçeğin Psikometrik Özellikleri; Karabulut Demir, E. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 15-25.

Ölçeğin Geliştirilme Süreci: Ölçeğin maddeleri hazırlanırken, Türkiye’de ve yurt dışında 12 farklı ebeveyn tutum ve davranış ölçeği incelenmiştir. 560 maddelik bir havuzda demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumları tanımlarına uyan maddeler toplanmıştır. Maddeler incelenmiş benzer ifadeler elenmiş, yabancı dilden çeviren kaynaklanan anlam yetersizliği olan maddeler çıkarılmıştır. Kabulilgi boyutu ile ilgili sevgi ifade eden cümlelerden ziyade ebeveynin kabul onay belirten çocuğu bir birey olarak saygıyla kabul eden cümleler tercih edilmiştir. 2-6 yaş grubuna uygun olmayan maddelere havuzda yer verilmemiştir.

Dikkatle belirlenen 89 madde, dört alt boyuta göre sınıflandırmak üzere, beş öğretim üyesinin oluşturduğu jüriye iletilmiştir. Kurul üyeleri 66 maddeyi ölçeğe almıştır. Bu maddeler aynı boyuta yerleştirilmiş ve ortak boyuta alınmıştır.

Geçerlik, Yapı geçerliği: 2-6 yaşında çocuğu olan farklı sosyo-ekonomik duruma sahip 420 ebeveynden toplanan verilere uygulanan Temel Bileşenler Analizi sonucunda özdeğeri 1’in üzerinde 18 faktör elde edilmiştir. Ardından faktör sayısının dört ile sınırlandırılması uygun görülmüştür. Temel bileşenler analizi faktör sayısı sınırlandırılan dört ile yeniden yapılmış ve dönüştürülmemiş, bileşen matrisi

incelendiğinde. 30'un altında kalan ve birden fazla faktöre yüklenen ya da hiçbir faktöre yüklenmeyen 16 maddenin de ölçekten çıkarılmasıyla 46 maddelik bir ölçek elde edilmiştir. Temel Bileşenler analizi ve Varimax döndürmesi tekrar edilmiştir. Ortaya çıkan dört faktörlü yeni yapı toplam varyansın % 33'ünü açıklamıştır. İçerikleri analiz sonucunda belirlenen maddeler şöyledir; çocuğu ayrı bir birey olarak görmeyi; kişiliğini bağımsız olarak geliştirmesine ve fikirlerini rahatça ifade etmesine olanak tanıdığı için "Demokratik Tutum" olarak belirlenmiştir. İkinci faktör ise çocuğu birey olarak görmeyen ebeveyni çocuğun sahibi olarak gören baskıcı ve tek yönlü iletişimi barındırdığı için "Otoriter Tutum"; olarak nitelendirilmiştir. Üçüncü faktör, çocuğu yetersiz gören ve sürekli koruyan, çocukta yetersizlik duygusuna sebep olan davranışları içermesi nedeniyle "Aşırı Koruyucu Tutum" ve dördüncü faktör ise yapılan her işi hoş görme, hoş karşılama, çocuğa sınırsız özlükler sunma, çocuğu şımartmayı içeren davranışlardan dolayı "İzin Verici Tutum" olarak adlandırılmıştır. Demokratik Tutumun toplam varyansın %12.34'ünü açıkladığı ve faktör yüklerinin .35 ile .62 arasında değiştiği; Otoriter Tutumun toplam varyansın %8.80'nini açıkladığı ve faktör yüklerinin .30 ile .67 arasında değiştiği; Aşırı Koruyucu Tutumun toplam varyansın %6.80'nini açıkladığı ve faktör yüklerinin .38 ile .73 arasında değiştiği ve son olarak İzin Verici Tutumun toplam varyansın %5.21'ini açıkladığı ve faktör yüklerinin .42 ile .66 arasında değiştiği görülmektedir.

ETÖ ve Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği boyutları arasındaki korelasyonlar incelenerek ölçeğin yapı geçerliliği sınanmıştır. Çocuk yetiştirme tutumuyla ilişkisi olmadığı için, analizlere AHÇYTÖ'nin "*ev kadınlığı rolünü reddetme ve karı-koca geçimsizliği*" alt boyutları dahi değildir. AHÇYTÖ'nin Aşırı Annelik ve ETÖ'nün Aşırı Koruyucu boyutları arasında .51 düzeyinde; AHÇYTÖ'nin Demokratik ve ETÖ'nün Demokratik boyutları arasında .51 düzeyinde; AHÇYTÖ'nin Baskı Disiplin ve ETÖ'nün Otoriter boyutu arasında .39 düzeyinde ve AHÇYTÖ'nin Disiplin ve ETÖ'nün Aşırı Koruyucu boyutları arasında .46 düzeyinde ve AHÇYTÖ'nin demokratik ve ETÖ'nün Otoriter boyutları arasında ise anlamlı negatif .28 düzeyinde negatif yönde istatistiki açıdan anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Güvenirlilik, İç tutarlılık: Analizler sonucunda Cronbach's Alpha değerleri "Demokratik Tutum" için .83, "Otoriter Tutum" için .76, "Aşırı Koruyucu Tutum" için .75 ve "İzin Verici Tutum" için ise .74 olduğu belirtilmiştir.

3.5.2. Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ)

Çocuk prososyallik ölçeği anne formu, baba formu ve öğretmen formu olarak üç ayrı değerlendirme kapsamı içermektedir. Ebeveynler ve öğretmenler çocuğun prososyal davranışlarını beşli likert ile değerlendirirler. Yüksek puana göre davranışlar değerlendirilir. Anne formunda 21, baba formunda 22, öğretmen formunda 24 madde yer almaktadır.

Çocuk Prososyallik Ölçeğinin (ÇPÖ) orijinali “Child Rating Questionnaire (CRQ) (Strayer, 1985) ve Prososyal Davranış Anketine “Prosocial Behavior Questionnaire (PBQ)” ne dayanarak geliştirilmiştir (Weir, Stevenson ve Graham, 1980). Daha sonra Roberts ve Strayer (1996) tarafından kullanılan ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış olup, Cronbach’s Alpha güvenilirlik katsayısı için elde edilen sonuçlar yeniden oluşturulmuştur. Buna göre; Rahatlık: 1, 7 ve 15. maddeler Öğretmen değerlendirmeleri: Cronbach’s Alpha= .87, Veli değerlendirmeleri: Cronbach’s Alpha = .84, Yardımseverlik: 2, 8, 10, 12. Maddeler Öğretmen değerlendirmeleri: Cronbach’s Alpha = .87, Veli değerlendirmeleri: Cronbach’s Alpha = .84, Paylaşıcılık: 3. ve 14. maddeler Öğretmen değerlendirmeleri: Cronbach’s Alfa = .84, Veli değerlendirmeleri: Cronbach’s Alpha = .34, İşbirlikçilik: 5, 9, 16 ve 21. maddeler Öğretmen değerlendirmeleri: Cronbach’s Alpha = .85, Veli değerlendirmeleri: Cronbach’s Alpha = .79, Bağımlılık/Dahil Olma: 4, 13 ve 20. maddeler (PBQ dan alınan maddeler, Weir at al., 1980, Cronbach’s Alpha mevcut değil), Gönüllülük: 17. ve 20. maddeler (PBQ dan alınan ölçekler, Weir vd., 1980, Cronbach’s Alpha mevcut değil,) Empati: 6. ve 19. maddeler Öğretmen değerlendirmeleri: Cronbach’s Alpha = .74, Veli değerlendirmeleri: Cronbach’s Alpha = .69 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Burcu Bağcı (2015)’da “Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ)” nin geçerlik-güvenirlik çalışmasında ÇPÖ’nin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında Cronbach’s Alpha iç tutarlılık yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışması sonunda; Öğretmen Formunun güvenilirlik katsayısı .96, Anne Formunun güvenilirlik katsayısı .91, Baba Formunun kat sayısı ise .92 olarak hesaplanmıştır. Bağcı, elde edilen bu sonuçlara göre formların güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğunu söylemektedir.

3.5.3. Demografik Bilgi Formu

Ebeveynlerin demografik özelliklerinin yer aldığı form, ebeveyn yaşı, çocuk sayısı, öğrenim düzeyi, ailenin gelir düzeyi, ebeveynlerin çalışma durumu, çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti, çocuğun doğum sırası, çocuğun kronik hastalığı gibi maddeler ebeveyn tutumları ile ilişkileri analiz edilmiştir.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi IBM SPSS Statistics 22 programı kullanılmıştır. Veriler parametrik olmayan bir dağılıma sahip olduğu için korelasyon katsayısını bulurken Spearman testi kullanılmıştır. Analizler her bir alt ölçek için ayrı ayrı yapılmıştır. İstatistiksel olarak $p < 0.05$ olan değerler anlamlı kabul edilecektir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

4.1. Annelerin Demografik Bilgilerinin Dağılımı

Tablo 1.

Çocuk Sayısına Göre Dağılım

		n	%
Çocuk sayısı	1 çocuk	34	14,5
	2 çocuk	132	56,2
	3 çocuk	53	22,6
	4 ve daha fazla	16	6,8
	Total	235	100,0

Çocuk sayısına göre dağılım incelendiğinde 1 çocuğu olanların oranı %14,5, 2 çocuk olanların oranı %56,2, 3 çocuk olanların oranı %22,6 olup 4 ve daha fazla çocuk olanların oranı %6,68'dir.

Tablo 2.

Anne Eğitim Durumuna Göre Dağılım

		n	%
Anne eğitim düzeyi	İlkokul	32	13,6
	Ortaokul	36	15,3
	Lise	67	28,5
	Ön lisans	27	11,5
	Lisans	58	24,7
	Lisansüstü	15	6,4
	Total	235	100,0

Anne eğitim düzeyine göre dağılım incelendiğinde ilkokul mezunu olanların oranı %13,6, ortaokul mezunu olanların oranı %15,3, lise mezunu olanların oranı %28,5, ön lisan mezunu olanların oranı %11,5, lisans mezunu olanların oranı %24,7 olup lisansüstü mezunları oranı %6,4'tür.

Tablo 3.

Anne Çalışma Durumuna Göre Dağılım

		n	%
Anne çalışma durumu	Çalışmıyor	170	72,3
	Çalışıyor	65	27,7
	Total	235	100,0

Anne çalışma durumu incelendiğinde çalışmayanların oranı %72,3, çalışanların oranı %27,7'tir.

Tablo 4.

Çocukların Yaşına Göre Dağılım

		n	%
Çocuğun Yaşı	4	23	9,8
	5	114	48,5
	6	98	41,7
	Total	235	100,0

Çocuk yaşına göre dağılım incelendiğinde; 4 yaşında olanların oranı %9,8, 5 yaşında olanların oranı %48,5, 6 yaşında olanların oranı %41,7'dir.

Tablo 5.

Çocukların Cinsiyetine göre Dağılım

		n	%
Çocuk cinsiyeti	Erkek	127	54,0
	Kız	108	46,0
	Total	235	100,0

Çocukların cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde erkek çocuk oranı %54, kız çocukları oranı %46'dır.

Tablo 6.

Çocukların Kronik Hastalık Durumu

		n	%
Çocukta kronik hastalık durumu	Yok	223	94,9
	Var	12	5,1
	Total	235	100,0

Çocukların %5,1'inde kronik hastalık bulunurken %94,9'unda hastalık bulunmamaktadır.

Tablo 7.

Çocukların Doğum Sırası Dağılımı

		n	%
Çocuk sırası	İlk çocuk	98	43,0
	Ortancalardan biri	39	14,0
	Son çocuk	98	43,0
	Total	235	100,0

Çocuk doğum sırasına göre dağılım incelendiğinde ilk çocuk olanların oranı %43, ortancalardan biri olanların oranı %14, son çocuk olanların oranı ise %43'tür.

4.2. Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Çocukların Prososyal Davranışları Arasındaki İlişki

Ölçekler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla korelasyon analizi ile incelenmiş ve korelasyon katsayıları elde edilmiştir.

Tablo 8.

Demokratik Ebeveyn Tutumu ile Çocuk Prososyal Davranışları Arasındaki Korelasyon Analizi

		Çocukların prososyal davranışları	Demokratik
Çocukların prososyal davranışları	r	1	,236**
	p		,000
	n		235
Demokratik	r	,236**	1
	p	,000	
	n	235	

Buna göre demokratik tutum ile çocukların prososyal davranışları arasında zayıf ve pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0,236$; $p<0,05$).

Tablo 9.

Otoriter Ebeveyn Tutumu ile Çocuk Prososyal Davranışları Arasındaki Korelasyon Analizi

		Çocukların prososyal davranışları	Otoriter
Çocukların prososyal davranışları	r	1	-,266**
	p		,000
	n		235
Otoriter	r	-,266**	1
	p	,000	
	n	235	

Otoriter tutum ile çocukların prososyal davranışları arasında zayıf ve negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=-0,266$; $p<0,05$).

Tablo 10.

Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ile Çocuk Prososyal Davranışları Arasındaki Korelasyon Analizi

		Çocukların prososyal davranışları	Aşırı koruyucu
Çocukların prososyal davranışları	r	1	,201**
	p		,002
	n		235
Aşırı koruyucu	r	,201**	1
	p	,002	
	n	235	

Aşırı koruyucu tutum ile çocukların prososyal davranışları arasında zayıf ve pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0,201$; $p<0,05$).

Tablo 11.

İzin Verici Ebeveyn Tutumu ile Çocuk Prososyal Davranışları Arasındaki Korelasyon Analizi

		Çocukların prososyal davranışları	İzin verici
Çocukların prososyal davranışları	r	1	-0,02
	p		,807
	n		235
İzin verici	r	-0,02	1
	p	,807	
	n	235	

İzin verici tutum ile çocukların prososyal davranışları arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmamaktadır ($r=-0,02$; $p>0,05$).

4.3. Anne Bilgileri İle Ebeveyn Tutumu Arasındaki İlişki

Tablo 12.

Ebeveyn Yaşı ve Demokratik Tutum Arasındaki Korelasyon Analizi

		Ebeveyn yaşı	Demokratik
Ebeveyn yaşı	r	1	0,04
	p		,519
	n		235
Demokratik	r	0,04	1
	p	,519	
	n	235	

Ebeveyn yaşı ile demokratik tutum arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($r=0,04$; $p>0,05$).

Tablo 13.

Anne Yaşı ve Otoriter Tutum Arasındaki Korelasyon Analizi

		Anne yaşı	Otoriter
Ebeveyn yaşı	r	1	0,03
	p		,641
	n		235
Otoriter	r	0,03	1
	p	,641	
	n	235	

Anne yaşı ile otoriter tutum arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($r=0,04$; $p>0,05$).

Tablo 14.

Anne Yaşı ve Aşırı Koruyucu Tutum Arasındaki Korelasyon Analizi

		Anne yaşı	Aşırı koruyucu
Ebeveyn yaşı	r	1	0,07
	p		,288
	n		235
Aşırı koruyucu	r	0,07	1
	p	,288	
	n	235	

Ebeveyn yaşı ile aşırı koruyucu tutum arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($r=0,07$; $p>0,05$).

4.4. Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Çocuk Sayısına Göre Değişimi

Ebeveyn tutum ölçeğinin çocuk sayısına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir.

Tablo 15.

Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Çocuk Sayısına Göre Ortalamaları ve Bu Ortalamalar Arasındaki Farkın Dağılımı

		N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Anlamlı fark
Demokratik	1 çocuk	34	4,43	0,40	3,752	0,012*	1>3 2>3
	2 çocuk	132	4,47	0,42			
	3 çocuk	53	4,23	0,54			
	4 ve daha fazla	16	4,46	0,34			
	Total	235	4,41	0,45			
Otoriter	1 çocuk	34	1,81	0,55	0,120	0,948	-
	2 çocuk	132	1,81	0,48			
	3 çocuk	53	1,84	0,53			
	4 ve daha fazla	16	1,88	0,50			
	Total	235	1,82	0,50			
Aşırı koruyucu	1 çocuk	34	3,88	0,62	1,422	0,237	-
	2 çocuk	132	3,72	0,66			
	3 çocuk	53	3,85	0,66			
	4 ve daha fazla	16	4,02	0,75			
	Total	235	3,80	0,66			
İzin verici	1 çocuk	34	2,34	0,51	1,526	0,209	-
	2 çocuk	132	2,23	0,54			
	3 çocuk	53	2,09	0,56			
	4 ve daha fazla	16	2,19	0,85			
	Total	235	2,21	0,57			

* $p<0,05$

Ebeveyn tutum ölçeğinin çocuk sayısına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre demokratik tutum çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterirken ($p<0,05$), diğer tutumlar çocuk sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Anlamlı farklılık gösteren demokratik tutum düzeyi için farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; 1 ve 2 çocuğu olanların demokratik tutum düzeyi 3 çocuğu olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

4.5. Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Çocuk Sırasına Göre Değişimi

Tablo 16.

Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Çocuk Sırasına Göre Ortalamaları ve Bu Ortalamalar Arasındaki Farkın Dağılımı

		n	Ortalama	Std. Sapman	f	p
Demokratik	İlk çocuk	104	4,38	0,45	1,851	0,159
	Ortancalardan biri	26	4,29	0,63		
	Son çocuk	105	4,46	0,40		
	Total	235	4,41	0,45		
Otoriter	İlk çocuk	104	1,90	0,54	2,535	0,081
	Ortancalardan biri	26	1,84	0,50		
	Son çocuk	105	1,74	0,45		
	Total	235	1,82	0,50		
Aşırı koruyucu	İlk çocuk	104	3,79	0,66	0,745	0,476
	Ortancalardan biri	26	3,66	0,77		
	Son çocuk	105	3,84	0,64		
	Total	235	3,80	0,66		
İzin verici	İlk çocuk	104	2,28	0,56	2,701	0,069
	Ortancalardan biri	26	2,32	0,52		
	Son çocuk	105	2,12	0,57		
	Total	235	2,21	0,57		

Ebeveyn tutum ölçeğinin çocuk sırasına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre ebeveyn tutum ölçeği çocuk sırasına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile farklı sıralarda çocukları olan ebeveynlerin tutum düzeyleri aynıdır.

4.6. Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Değişimi

Ebeveyn tutum ölçeğinin çocuğun cinsiyetine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı bağımsız gruplarda t testi ile incelenmiştir.

Tablo 17.

Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Değişimi

		n	Ortalama	Std. sapma	t	p
Demokratik	Erkek	127	4,47	0,40	4,871	0,028*
	Kız	108	4,34	0,50		
	Total	235	4,41	0,45		
Otoriter	Erkek	127	1,77	0,47	2,436	0,120
	Kız	108	1,87	0,53		
	Total	235	1,82	0,50		
Aşırı koruyucu	Erkek	127	3,80	0,67	0,001	0,975
	Kız	108	3,79	0,66		
	Total	235	3,80	0,66		
İzin verici	Erkek	127	2,21	0,55	0,056	0,813
	Kız	108	2,22	0,59		
	Total	235	2,21	0,57		

* $p<0,05$

Bağımsız gruplarda t testi sonuçlarına göre demokratik tutum ölçeği çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermekte iken ($p<0,05$), diğer tutumlar çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Erkek çocuğu olanların demokratik tutum düzeyi kız çocuğu olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

4.7. Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Gelir Durumuna Göre Değişimi

Ebeveyn tutum ölçeğinin gelir durumuna göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir.

Tablo 18.

Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Gelir Durumuna Göre Ortalamaları ve Bu Ortalamalar Arasındaki Dağılımın İncelenmesi

		N	Ortalama	Std. sapma	F	p	Anlamlı fark
Demokratik	Düşük (1)	31	4,19	0,54	4,131	0,017*	2>1 3>1
	Orta (2)	191	4,44	0,44			
	Üst (3)	13	4,48	0,32			
	Total	235	4,41	0,45			
Otoriter	Düşük	31	1,91	0,52	0,713	0,491	-
	Orta	191	1,80	0,50			
	Üst	13	1,87	0,47			
	Total	235	1,82	0,50			
Aşırı koruyucu	Düşük	31	3,83	0,53	0,982	0,376	-
	Orta	191	3,81	0,67			
	Üst	13	3,55	0,90			
	Total	235	3,80	0,66			
İzin verici	Düşük	31	2,14	0,54	1,090	0,338	-
	Orta	191	2,24	0,57			
	Üst	13	2,03	0,66			
	Total	235	2,21	0,57			

*p<0,05

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre demokratik tutum çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterirken ($p<0,05$), diğer tutumlar çocuk sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Anlamlı farklılık gösteren demokratik tutum düzeyi için farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; orta ve üst gelir düzeyine sahip kişilerin demokratik tutum düzeyi düşük gelir seviyesine sahip olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

4.8. Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Anne Çalışma Durumuna Göre Değişimi

Ebeveyn tutum ölçeğinin anne çalışma durumuna göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı bağımsız gruplarda t testi ile incelenmiştir.

Tablo 19.

Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Anne Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları ve Bu Ortalamalar Arasındaki Farkın Dağılımı

		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Demokratik	Çalışmıyor	170	4,39	0,46	0,811	0,369
	Çalışıyor	65	4,45	0,43		
	Total	235	4,41	0,45		
Otoriter	Çalışmıyor	170	1,82	0,49	0,043	0,837
	Çalışıyor	65	1,81	0,53		
	Total	235	1,82	0,50		
Aşırı koruyucu	Çalışmıyor	170	3,89	0,61	14,421	0,000*
	Çalışıyor	65	3,54	0,72		
	Total	235	3,80	0,66		
İzin verici	Çalışmıyor	170	2,19	0,58	0,685	0,409
	Çalışıyor	65	2,26	0,52		
	Total	235	2,21	0,57		

*p<0,05

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre aşırı koruyucu tutum anne çalışma durumuna göre değişim gösterirken ($p<0,05$), diğer tutumlar anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Çalışmayan ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum düzeyi çalışan annelerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Tablo 20.

Ebeveyn Yaşı ve İzin Verici Tutum Arasındaki Korelasyon Analizi

		Ebeveyn yaşı	İzin verici
Ebeveyn yaşı	r	1	0,07
	p		,270
	n	235	235
İzin verici	r	0,07	1
	p	,270	
	n	235	235

Ebeveyn yaşı ile izin verici tutum arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($r=0,07$; $p>0,05$).

4.9. Anne Bilgileri İle Çocukların Prososyal Davranışları İlişkisi

Tablo 21.

Anne Yaşı ve Çocukların Prososyal Davranışı Arasındaki Korelasyon Analizi

		Anne yaşı	Çocukların prososyal davranışları
Anne yaşı	r	1	0,02
	p		,817
	n	235	235
Çocukların prososyal davranışları	r	0,02	1
	p	,817	
	n	235	235

Anne yaşı ile çocukların prososyal davranışları arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($r=0,002$; $p>0,05$)

4.10. Çocukların Prososyal Davranışlarının Çocuk Sayısına Göre Değişimi

Çocukların prososyal davranışlarının çocuk sayısına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir.

Tablo 22.

Çocukların Prososyal Davranışlarının Kardeş Sayısına Göre Ortalamaları ve Bu Ortalamalar Arasındaki Farkın

	Kardeş sayısı	n	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Çocukların prososyal davranışları	1 çocuk yok	34	3,89	0,62	0,686	0,562
	2 çocuk 1	132	3,78	0,56		
	3 çocuk 2	53	3,78	0,48		
	4 ve daha fazla3 ve daha fazla	16	3,93	0,66		
	Total	235	3,80	0,56		

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre çocukların prososyal davranışları düzeyi çocuk sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile farklı sayıda çocuğu olan annelerin çocukların prososyal davranışları aynı şekilde değerlendirmiştir.

4.11. Çocukların Prososyal Davranışlarının Çocuk Sırasına Göre Değişimi

Çocukların prososyal davranışlarının çocuk sırasına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir.

Tablo 23.

Çocukların Prososyal Davranışlarının Çocuk Sırasına Göre Ortalamaları ve Bu Ortalamalar Arasındaki Farkın Dağılımı

		n	Ortalama	Std. Sapma	f	p
Çocukların prososyal davranışları	İlk çocuk	104	3,76	0,59	1,925	0,148
	Ortancalardan biri	26	3,68	0,54		
	Son çocuk	105	3,88	0,52		
	Total	235	3,80	0,56		

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre çocukların prososyal davranışları düzeyi çocuk sırasına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile farklı sırada doğan annelerin çocukların prososyal davranışları değerlendirme düzeyleri aynıdır denilebilir.

4.12. Çocukların Prososyal Davranışlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre Değişimi

Çocukların prososyal davranışlarının çocuğun cinsiyetine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı bağımsız gruplarda t testi ile incelenmiştir.

Tablo 24.

Çocukların Prososyal Davranışlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre Değişimi

		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Çocukların prososyal davranışları	Erkek	127	3,76	0,54	1,433	0,232
	Kız	108	3,85	0,58		
	Total	235	3,80	0,56		

Çocukların prososyal davranışlarının çocuğun cinsiyetine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı bağımsız gruplarda t testi ile incelenmiştir. Bağımsız gruplarda t testi sonuçlarına göre çocukların prososyal davranışları çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile çocuğu kız ve erkek olan annelerin çocukların prososyal davranışlarını değerlendirme düzeyleri aynıdır denilebilir.

Tablo 25.

Anne Eğitim Düzeyi ve Çocukların Prososyal Davranışları Arasındaki Korelasyon Analizi

		Anne eğitim düzeyi	Çocukların prososyal davranışları
Anne eğitim düzeyi	r	1	-,092
	p		,159
	n	235	235
Çocukların prososyal davranışları	r	-,092	1
	p	,159	
	n	235	235

Anne eğitim düzeyi ile çocukların prososyal davranışları arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($r=0,092$; $p>0,05$)

4.13. Çocukların Prososyal Davranışlarının Anne Çalışma Durumuna Göre Değişimi

Çocukların prososyal davranışlarının anne çalışma durumuna göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı bağımsız gruplarda t testi ile incelenmiştir.

Tablo 26.

Çocukların Prososyal Davranışlarının Anne Çalışma Durumuna Göre Değişimi

		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Çocukların prososyal davranışları	Çalışmıyor	170	3,85	0,49	4,561	0,034*
	Çalışıyor	65	3,68	0,69		
	Total	235	3,80	0,56		

* $p<0,05$

Çocukların prososyal davranışlarının anne çalışma durumuna göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı bağımsız gruplarda t testi ile incelenmiştir. Bağımsız gruplarda t testi sonuçlarına göre çocuğun prososyal davranışlarını değerlendirme düzeyi anne çalışma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Çalışmayan annelerin çocukların prososyal davranışlarını değerlendirme düzeyi çalışan annelerden anlamlı derecede daha yüksektir.

4.14. Çocukların Prososyal Davranışlarının Gelir Düzeyine Göre Değişimi

Çocukların prososyal davranışları gelir düzeyine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir.

Tablo 27.

Çocukların Prososyal Davranışlarının Gelir Düzeyine Göre Değişimi

		n	Ortalama	Std. Sapma	f	p
Çocukların prososyal davranışları	Düşük	31	3,76	0,44	1,053	0,350
	Orta	191	3,82	0,58		
	Üst	13	3,60	0,47		
	Total	235	3,80	0,56		

Çocukların prososyal davranışları gelir düzeyine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; çocuğun prososyal davranışları değerlendirme düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile farklı gelir düzeyine sahip çocukların prososyal davranış düzeyleri aynıdır denilebilir.

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Tartışma

Çocuk prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelendiğinde; Demokratik tutum ile çocukların prososyal davranışları arasında zayıf ve pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır, otoriter tutum ile çocukların prososyal davranışları arasında zayıf ve negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır. Aşırı koruyucu tutum ile çocukların prososyal davranışları arasında zayıf ve pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır. İzin verici tutum ile çocukların prososyal davranışları arasında ise anlamlı düzeyde ilişki bulunmamaktadır.

Yapılan araştırma ve analiz sonucunda elde edilen güncel veriler literatür ile bazı farklılık ve benzerlikler göstermektedir. Ebeveynler yaşa göre incelendiğinde; yaş ile tutumlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Her yaştan anne benzer tutumlar sergilemektedir. Bunda popüler kültürün ve sosyal medya aracılığı ile takip edilen popüler örnek anne profillerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Anne tutumları birbirine benzer ve yakın seyretmektedir kapalı kültürlerin oluşturduğu uç davranış ve tutumlar görülmemiş olabilir. Bu nedenle ebeveyn yaşı ebeveyn tutamlarında önemli bir faktör olmayabilir.

Ebeveyn tutumları çocuk sayısına göre incelendiğinde; demokratik tutum çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterirken diğer ebeveyn tutumları ile çocuk sayısı arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Bir ya da iki çocuğu olan annelerin demokratik tutum düzeyi, üç çocuğu olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir. Çocuk sayısı arttıkça annenin iş yükünün de arttığı ve çocuklar arasında demokratik bir dağılımı engelliyor olabilir böylece yaş olarak küçük ya da ebeveyn desteğine ihtiyacı olan çocuğa daha fazla ilgi gösterme olasılığı artmış olabilir. Şentürk (2007) ve Derman (2013) tarafından yapılan çalışmalarda ise bu yapılan araştırmanın aksine çocuk sayısının farklılığa neden olmadığı tespit edilmiştir.

Annenin tutumu çocuğun doğum sırasına göre değerlendirildiğinde, doğum sırasının önemli bir değişken olmadığı görülmüştür. Annenin beklentilerinin her çocuk için ortak olması ve bu beklentilerin çocuğa yönelik olması nedeniyle çocukların doğum sırası önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmamaktadır. Ataerkil ve tarım toplumlarında ise beklenti çocuğun gelişiminden çok ailenin refahına yönelik olduğu

için çocukların doğum sırası önemli tutum farklılıklarına neden olabilmektedir. Garip (2010)'e göre ebeveynlerin ilk doğan çocuktan beklentileri diğer çocuklara oranla daha fazladır. Bunun temel sebebi ailenin ilk doğan çocuğa büyük olarak davranması ve farklı görevler vermesidir. Küçük olan çocuklara daha az özerklik tanınmaktadır. Kessler (1991), ilk çocuktan sonra dünyaya gelen çocukların ebeveynlerin deneyimli olması nedeniyle olumlu ve daha az kontrolcü ebeveynlik davranışlarıyla yetiştirildiğini belirtmiştir. Anneler ilk çocuklarında, daha önceden tecrübe etmedikleri bir durumu yaşamaktadırlar bununla birlikte eğitimle tecrübe eksikliklerini telafi etmektedirler. İkinci çocukta ise, artık tecrübeleri mevcuttur. Bu nedenle ikinci çocuğa olan davranışları daha rahat olsa da çocuk yetiştirme tutumlarının birbirine oldukça yakın olduğu düşünülebilir.

Ebeveyn tutumunun ailenin gelir durumuna göre dağılımı incelendiğinde; orta ve üst gelir düzeyine sahip kişilerin demokratik tutum düzeyi, düşük gelir düzeyine sahip olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir. Sayıl ve Yağmurlu (2012), yapmış oldukları çalışmada ebeveynlerin ekonomik sorunları olduğunda daha stresli oldukları ve bu durumun ise ebeveyn olarak çocuklarına karşı olan tutumlarını etkilediği yönünde bulgular elde etmişlerdir. Gelir düzeyi arttıkça aile yaşam kalitesi de yükselebilmektedir. Aile refahı üzerinde etkili olan bu durum, aile üyeleri arasında ki karşılıklı saygı ve hoşgörünün artmasını etkileyebildiğinden, ebeveynlerin çocuklarına karşı demokratik tutum göstermesiyle ilişkili olabilir.

Ebeveyn tutumları anne çalışma durumuna göre incelendiğinde; çalışmayan annelerin aşırı koruyucu tutum sergiledikleri görülmektedir. Diğer alt boyutlar ise anlamlı farklılık göstermemektedir. Çalışmayan annelerin aşırı koruyucu tutum düzeyi çalışan annelerden anlamlı derecede daha yüksektir. Aydoğdu ve Dilekmen (2016) yapmış oldukları çalışmada, gelir durumu düşük olan ailelerde, ebeveynlerin çok daha fazla koruyucu tutum sergilediklerini tespit etmiştir. Çalışmayan ve gelir durumu düşük olan aileler çocuklarının orta ve yüksek gelir grubundaki akranlarıyla eşit imkânlarla sahip olmadıklarını düşünmektedir. Bu nedenle maddi imkânsızlıklarını ve fırsat eşitsizliklerini aşırı koruyucu bir tutum sergileyerek dengelemeye çalışıyor olabilirler. Çalışmayan anneler sürekli çocuklarıyla vakit geçirdikleri için ilgi ve sevginin miktarını ayarlamakta zorlanıyor ve aşırı korumacı bir tutum sergiliyor olabilirler. .

Çocuk prososyal davranışları ve anne eğitim durumu ilişkisi incelendiğinde anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Şanlı (2007), Yağmurlu, Citlak, Dost ve Leyendecker (2009), ve Aydoğdu ve Dilekmen (2016) yapmış oldukları çalışmada bu

çalışmanın aksine, ebeveyn eğitim durumunun çocuğun davranışlarını etkilediği sonucunu elde etmişlerdir. Yaşar Ekici (2015), Çimen (2000), Sarı (2007), Şentürk (2007), Lassabo (1994) yapmış oldukları çalışmada tıpkı bu araştırmada olduğu gibi anne eğitim durumuna göre farklılık gösterdiğini tespit etmişlerdir. Uzmen (2001) tarafından yapılan çalışmada da anne eğitim durumuna göre farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. Lassabo (1994) yılında yapmış olduğu çalışmada baba eğitim düzeyinde farklılaşma oldukça çocukların prososyal davranışlarında da farklılaşma olduğunu gözlemlemiştir. Çimen (2000) ise anne eğitim düzeyi arttıkça çocukların sorumluluk alma düzeylerinde artış olduğunu belirtirken, Sarı (2007) çalışmasında anne eğitim düzeyi arttıkça çocukların sosyal uyum düzeylerinin arttığını vurgulamıştır.

Günümüzde formal eğitim düzeyi ne olursa olsun bilgiye erişim herkes için kolay ve sınırsızdır. Anneler öğrenmek istedikleri bilgileri internet aracılığı ile informal eğitim kanallarını kullanarak öğrenme fırsatına sahiptirler. Annelerin okuma oranlarında artış artışta etkili olabilir. Bu nedenle yapılan araştırmada literatürdeki araştırmaların aksine elde edilen bulgunun nedeni olarak eğitim durumu en son bitirdiği okulla ölçülemeyecek bir örnekleme yapılmış olması etkili olabilir. Demiriz ve Öğretir (2007) yapmış olduğu çalışmada anne ve baba rolleri bireylerin eğitim durumlarına göre değişim gösterdiğini belirtmiştir. Eğitim seviyesi yüksek olan ebeveynlerin, çocukları üzerinde otorite kurma, sıkı koruyuculuk gibi davranışları daha az sergiledikleri yönünde bulgular elde etmişlerdir.

Çocuğun prososyal davranışları ile anne çalışma durumu arasındaki ilişki incelendiğinde; anne çalışma durumuna göre çocuk prososyal davranışları anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Çalışmayan annelerin çocukların prososyal davranışlarını değerlendirme düzeyi, çalışan annelerden anlamlı derecede daha yüksektir. Gelir durumuna göre değerlendirildiğinde ise farklı gelir düzeyindeki çocukların prososyal davranış düzeylerinin aynı olduğu görülmektedir. Şentürk (2007), Derman (2013) ve Yılmaz (2016) yapmış oldukları çalışmalarda, bu çalışmanın aksine ailenin ekonomik durumunun çocuğun prososyal davranışlarında farklılaşmaya neden olduğunu tespit etmişlerdir.

Çocuğun prososyal davranışlarının cinsiyetine göre değişimi incelediğinde; anne değerlendirmesi kız ya da erkek çocuk için farklılık göstermemektedir. Bu çalışmanın aksine Şentürk (2007) çalışmasında çocuğun cinsiyetine göre farklılaşma olduğunu tespit ederken, Yılmaz (2016) ise yapmış olduğu çalışmada farklılaşma olmadığını belirtmiştir. Literatürde prososyal davranışlarla ilgili bazı çalışmalarda cinsiyet

faktörünün anlamlı farklılığa neden olmadığını vurgulayan çalışmaları şu şekilde sıralamak mümkündür; Yarrow & Waxier (1976), Bar-Tal, Raviv & Golberg (1982), Dunn & Munn (1986), Hastings, McShane, Parker & Ladha (2007), Yüce (2015). Kız ve erkek çocuklar arasında farklılık olduğunu tespit eden çalışmalar ise; Zahn-Waxler ve ark. (1992), Uzmen ve Mağden (2002), Yağmurlu, Sanson ve Köymen (2005), Aktaş ve Güvenç (2006), Altay ve Güre (2012), Bağcı (2015), Yazıcı ve Sarıcutluk (2017). Yine kız ve erkek çocuklar arasında farklılaşma olduğunu belirten şu çalışmada ise (Eisenberg ve Fabes, 1998; Yıldız, Taştan Boz ve Yıldırım, 2012; Altay ve Güre, 2012; Roberts, College ve Strayer, 1996), özellikle kız çocuklarının daha uyumlu, işbirliğine yatkın ve paylaşımcı olduğu belirtilmiştir.

Çocuk prososyal davranışları doğum sırasına göre incelendiğinde; farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Derman (2013) ise yapılan araştırmanın aksine çocuğun doğum sırasının farklılaşmaya neden olduğunu belirtmiştir. Şen (2009), Uluyurt (2012), Önal (2018) ise yapmış oldukları çalışmalarda bu araştırmayı destekler nitelikte sonuçlar elde etmiştir. Staub (1971) yapmış olduğu çalışmada, ailenin ilk doğan çocuğunun diğer kardeşlerine göre daha yardımsever ve paylaşımcı olduğunu bildirmiştir. Yapılan bu güncel araştırma göstermiştir ki anne tutumları ilk çocukla son çocuk arasında fark göstermediği gibi çocukların prososyal davranışları da doğum sırasına göre farklılık göstermemektedir. Annenin çocuktan beklentisi doğum sırasına göre değişmemekte ve anne her çocuğun kendini gerçekleştirme için uygun tutumu sergilemektedir. İlk çocuktan kardeşlerine bakmasını beklemeyen annenin bu nedenle ilk çocuk ve son çocuğu eş düzeyde prososyal olarak değerlendirme eğilimi göstermiş olabilir. Annelerin çocuklarının prososyal davranışlarını değerlendirirken beklentilerini yüksek tutmadıklarını ve çocuklarını benzer düzeyde prososyal olarak değerlendirdiği varsayılmıştır. Örneğin büyük çocuğun küçük çocuğa bakmak zorunda olmadığını düşünen anne için, ilk çocuğun yardım severlik düzeyi ile abi-ablasına bakması beklenmeyen son çocuğun yardımseverlik düzeyi eşit olarak değerlendirilmiş olabilir.

Okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmiş olduğu bu çalışmada elde edilen bulgulara göre; Demokratik tutum ile çocukların prososyal davranışları arasında zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Otoriter tutum ile zayıf ve negatif yönlü, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile zayıf ve pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken izin verici tutum ile anlamlı düzeyde bir ilişki bulunamamıştır. Yapılan bu araştırmanın aksine Çubukçu (2019)'da yapmış olduğu çalışmada otoriter tutum ile çocukların prososyal

davranışları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Otorite korku unsuru olduğu için yapılan davranışın içten gelen bir prososyal davranış mı yoksa korkudan kaynaklanan bir davranış modeli mi olduğu bilinmemektedir. Bu araştırmada otoriter tutumun prososyal davranışla zayıf ve negatif bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Prososyal davranışlar başkalarının faydası için kendiliğinden yapılan davranışlar olması nedeniyle otoriter tutumla negatif yönde ilişkili olduğu düşünülmektedir. Haapasalo ve Pokela (1999), tarafından yapılan araştırmada da çocukların ilerleyen yaşlardaki antisosyal davranışları ile cezalandırıcı ve izin verici ebeveyn tutumları arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.

5.2. Yorum

Yapılan bu araştırma bulgularının aksine Oprea (1998), yaptığı araştırmada erken çocukluk döneminde ebeveyn tutumları ile çocukların sosyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Günümüzde ise ebeveyn tutumları ile prososyal davranışları inceleyen bu çalışmada ebeveyn tutumları ile prososyal davranışların ilişkili olduğu görülmüştür. Bu durum ebeveyn tutumlarının çocukların olumlu sosyal davranışlarındaki etkisine dikkat çekmektedir. Laibe, Carlo, Torguati ve Ontai (2004) yaptıkları araştırmada, okul öncesi çocuklarının aile algısı, sosyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sıcak bir tutumu benimseyen annelerin çocuklarının olumlu sosyal davranış sergileme konusunda aldıkları puanın, katı ebeveyn tutumu sergileyen annelerin çocuklarından daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Kız çocukları prososyal davranışlarda erkeklere oranla daha yüksek puan alırken, katı tutumla büyüyen çocuklarınsa saldırganlık puanının daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Eisenberg, yaptığı araştırmada, yapılan araştırmayla benzer bulgular elde etmiştir. İzin verici tutum ile çocukların prososyal davranışları arasında ilişki bulunamayan bu araştırma ile Eisenberg ve Mussen'in yaptığı araştırmada ebeveynlerin bazen katı bazen şefkatli bir tutum sergilediklerinde çocukların prososyal davranışlarının daha az olacağı belirtilmiştir. Eisenberg ve Mussen ayrıca disiplin sorunu olan ve ödüllendirmenin çok kullanıldığı ailelerde ise yetişen çocukların prososyal davranışlar göstermediğini dile getirmektedir. Yetkin ebeveynlik tutumunu benimseyen ailelerde büyüyen çocukların prososyal davranış gösterme oranlarının yüksek olduğu belirtilmiştir (Eisenberg ve Mussen, 2010).

BÖLÜM VI

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Olumlu sosyal davranış olarak da adlandırılan prososyal davranışların erken dönemde kazanılmasının önemi birçok araştırmada vurgulanmış ve bilimsel verilerle ortaya konulmuştur. Refah seviyesinin yüksek olduğu toplumların temelinde bireylerin, kişiler arası ilişkilerinde sergiledikleri olumlu tutum ve davranışlar yatmaktadır. Prososyal davranışlar ise bazı unsurlardan etkilenmektedir. Bu önemli unsurlardan biriside ebeveyn tutumlarıdır.

Yarının ebeveyni olacak çocukların toplum yanlısı olumlu davranışlar edinmesinde önemli bir faktör olan ebeveyn tutumları ile prososyal davranışların ilişkisinin incelendiği bu çalışmada, demokratik ebeveyn tutumu ve aşırı koruyucu tutum ile pozitif yönde, otoriter ebeveyn tutumu ile zayıf ve negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Demokratik tutum çocuk yetiştirirken başvurulan en doğru çözümleri içeren ebeveyn tutumudur. Sağlıklı bir ebeveyn tutumuyla büyüyen çocuk sağlıklı sosyal ilişkiler kurmakta daha istekli ve başarılı olacaktır. Aşırı koruyucu tutumla prososyal davranışların ilişkisi de dikkat çekicidir. Ailesinden aşırı sevgi, koruma ve merhamet gören çocuk bunu çevresine de yansıtmaktadır. Aşırı koruyucu tutumda kendini yetersiz hisseden çocuk diğer çocuklarında yetersizliğine hassasiyet göstermektedir. Yine benzer şekilde demokratik tutum sergileyen ebeveynlerin çocukları özgeci davranışlarıyla başkalarının haklarına saygılı ve ilgili olduklarını da göstermişlerdir. Prososyal davranışlar ile otoriter tutumun negatif ilişkisi, prososyal davranışların kaynağının empati ve özgecilik olduğuna işaret etmektedir. Katı bir tutumla yetişen çocuk duygularını ifade etmede, yardımlaşmada, sevgi ve şefkat göstermede çekingen davranabilmektedir.

Ebeveyn tutumlarının çocuk yetiştirmedeki etkisi dikkat çekicidir. Bu nedenle ebeveyn tutumları birçok değişken açısından incelenmiştir. Ebeveynin eğitim durumu, yaşı, gelir düzeyi, çalışma düzeyi, çocuk sayısı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Literatür taramasında ebeveyn eğitimi ile ebeveyn tutumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunurken bu çalışmada ilişki olmadığı görülmüştür. Literatürdeki çalışmalardan sonra geçen süre zaman açısından kısa olsa da teknolojik açıdan çok hızlı bir gelişim göstermiş ve buna paralel olarak bilgiye erişimi

kolaylaşmıştır. Ebeveyn eğitim düzeyi okul ile sınırlı kalmayıp sürekli devam eden ve artan bir görüntü oluşturmaktadır. Bu da eğitim durumuna göre ebeveyn tutumlarının farklılaşmamasını açıklayan nedenlerden biri olarak görülebilir.

Demokratik ebeveyn tutumunun çocuğun prososyal davranışlarıyla ilişkisi incelendiğinde zayıf ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Doğum sırasına göre ise çocuğun prososyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. İlk çocuktan kardeşine bakmasını beklemeyen anne tıpkı en son doğan çocuktan abi ya da ablasına bakmasını beklemediği için ilk çocuk ve son çocuğu prososyal davranış açısından aynı değerlendirmiştir. Demokratik ebeveyn tutumuyla yetiştirilen çocukların sergiledikleri başkalarının seçimlerine saygılı, paylaşımcı ve özgeci davranışları demokratik ebeveyn tutumunun özellikleriyle eşleşmektedir. Çocuğun sosyal uyumunda ilk basamakları oluşturan prososyal davranışların, ebeveyn tutumları ile ilişkisinin önemli olduğu sunucuna varılmıştır.

Çocuk prososyal davranışları birçok değişken açısından da değerlendirilmiştir. Çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası açısından incelendiğinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ebeveyn tutumlarının, çocuğun prososyal davranışlarıyla ilişkisi çocuğun demografik özelliklerinin prososyal davranışlarıyla ilişkisinden daha anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle sağlıklı toplumların oluşması için ebeveynlerin doğru tutumlar ile çocuk yetiştirmeleri önem arz etmektedir.

6.2. Öneriler

Bu araştırma Malatya’da okul öncesi kurumlara devam eden 4-6 yaş aralığındaki 235 çocuğun anneleriyle yapılmış ve ebeveyn tutumları ile çocukların prososyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan bu çalışmanın bulgularından yola çıkarak, araştırmacılara, öğretmenlere ve ailelere ilişkin önerilere aşağıda yer verilmiştir.

Araştırmacılar için Öneriler

- Literatürde çocukların prososyal davranışlarını inceleyen yeterli çalışma olmadığı göz önünde bulundurularak, çocukların prososyal oluşlarının anne tutumu bağlamında değerlendirildiği bu çalışmadan yola çıkarak çocukların prososyal davranışlarını etkileyen diğer değişkenler incelenebilir. Okul, sosyal

çevre, akran, öğretmen, eğitim ortamı gibi değişkenlerle prososyal davranışların ilişkisi incelenebilir.

- Mizaç ve genetiğin prososyal davranışlardaki rolü boylamsal araştırmalarla incelenebilir.
- Prososyal davranışların alt boyutu olan perspektif alma ve özgeciliğin gelişimi boylamsal olarak incelenebilir.
- Prososyal davranışın çocuklarda değerler eğitimi ve din öğretimi ile ilişkisi incelenebilir.
- Çocukların benlik algısı ve prososyal davranışların ilişkisi incelenebilir.
- Tek ebeveynli ve sosyal hizmetler bünyesinde yaşayan çocukların prososyal davranışları incelenebilir.
- Bu alanda yeni çalışmalar yapılırken okul farklılaşmasında aşağıdaki konular kıyaslanabilir. Bu sayede kültürel farklılaşmaların etkisi incelenebilir;
 - Özel Okul-Devlet Okulu,
 - Doğu illerinde yer alan okullar-Batı illerinde yer alan okullar,
- Özel yetenekli çocuklar üzerinde benzer çalışmalar yapılarak, özel yetenekli çocukların ebeveyn tutumlarından ne yönde etkilendikleri incelenebilir.
- Çalışmada kullanılan ölçekler üzerinde çalışılarak, ölçek yeniden düzenlenebilir veya yeni bir ölçek geliştirilerek, çocukların prososyal davranışlarının alt boyutları ölçülebilir.
- Prososyal gelişimin ilk dönemlerini kapsayan araştırmaların ilerleyen yaşlardaki etkisi boylamsal olarak incelenebilir.
- Okul öncesi eğitimin prososyal davranışlara etkisi boylamsal olarak incelenebilir.
- Öğretmen ve ebeveynler için uygulanacak prososyal davranış kazandırma eğitim programlarının çocuk prososyal davranışlarına etkisi incelenebilir.

Anne ve Babalar için Öneriler

Ebeveynlik okulda öğrenilmeyen, ebeveyn olduktan sonra yaşayarak ve sevgiyle öğrenilen ve gönüllü olarak yapılan bir görevdir. Bireyin zamanla yaşayarak doğaçlama öğrendiklerinin tutumları ile birleşmesiyle sergilediği bir davranış biçimidir. Mükemmel anne/baba yoktur, ancak elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan anne/baba vardır. Bazen istem dışı olarak, tutumlarımızın ve içinde bulunduğumuz şartların etkisi ile bazı

dengeler bozulabilmektedir. Bu bağlamda bireyin, çocuğu ile olan ilişkisinde dengeyi koruyarak, çocuğun gerek sosyal gerekse psikolojik yönden gelişimine katkı sağlayabilecek öneriler aşağıda sunulmuştur.

Anne ve babaların, çocukları ile kaliteli zaman geçirebileceği ortak aktivitelerde bulunması sağlanabilir. Yetersiz zaman ve yoğun iş temposunun olumsuz etkisi kaliteli vakit geçirerek önlenebilir. Çocuklar en çok kendilerini önemli hissettiklerinde mutlu olurlar. Çocuklara kendilerini değerli hissettirmenin en kolay yolu ise onları dinlemektir. Aileler çocuklarının duygu ve düşüncelerini, hayal ve projelerini dinleyerek onlara hayat yolculuklarında eşlik edebilirler.

- Ebeveynler karşılaştıkları sorunları çözmek için eğitim ve uzman yardımı almaktan çekinmemeli ebeveynliğin zor ve öğrenilecek bir iş olduğunu bilmelidirler.
- Ebeveynler çocuklarını ve kendilerini tanımak için zaman ayırmalı kusursuz ebeveyn olmak için çaba sarf etmek yerine hatalarını telafi eden bir tutum sergilemeyi tercih etmelidirler. Çocukla iletişim kurabilen ebeveynler hem kendileri hem de çocukları için en doğru kararları vererek uygun olan tutumları sergileyebileceklerdir.
- Çocuklar gözlemleyerek çok hızlı öğrenirler. Bu nedenle ebeveynler olumlu davranışlar sergileyerek çocuklarına örnek olmalı çocuklarının olumlu davranışlarına dönüt vererek onları teşvik etmelidirler.

Öğretmenler için Öneriler

Öğretmenler, çocukları her yaşında en az anne ve babaları kadar gören, kan bağı olmayan üçüncü kişidir. Yeri geldiğinde çocuğa anne/baba gibi davranan, yeri geldiğinde arkadaş gibi davranabilen, bu nedenlerden dolayı en az ailesi kadar yakınlık bağı kurabilen kişidir. Öğretmenler sınıf ikliminde prososyal davranışın olumlu etkisinden faydalanmak için çocukları prososyal davranışlara teşvik edecek eğitim ortamları düzenleyebilir. Öğretmenler olumlu davranışlar ve bu davranışların kazandırılması ile ilgili araştırmaları artırarak olumsuz davranışların önüne geçebilir. Akran zorbalığı, yalnızlaşma, bağımlılıklar prososyal davranışların olumlu etkisiyle önlenebilir. Böylece erken önemde sağlıklı ilişkiler kuran, sağlıklı bireyler yetişmesine katkıda bulunmanın mümkün olacağı düşünülmektedir.

7. KAYNAKÇA

- Adak, N. (2004). Bir sosyalizasyon aracı olarak televizyon ve şiddet. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Dergisi*, (30) 27-38
- Adler, A. (2000). *Çocuk eğitimi* (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Adler, A. (2005). *Çocuk eğitimi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Aknin, L. B., Vondervoort, J. W. ve Hamlin, J. K. (2018). Positive feelings reward and promote prosocial behavior. *Current Opinion in Psychology*, 55-59.
- Aktaş Özkafacı, A. (2012). *Annenin çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ar-el Üniversitesi, İstanbul.
- Aktaş, V., ve Güvenç, G. B. (2006). Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişilerarası duyarlılık arasındaki ilişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 233-264.
- Aktürk, E. G., Helvacı, E., ve Sümer, N. (2010). Anne-Baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 42-59, <https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/54820036/04.pdf>. Erişim tarihi: 03.12.2019
- Alisinanoğlu, F. (2003). Çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 97-107.
- Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2000). Çocuklarda kaygı ve bunu etkileyen etmenler. *Milli Eğitim Dergisi*, 145, 15-19.
- Altay, F. B., ve Güre, A. (2012). Okulöncesi kuruma (devlet-özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2699-2718.
- Altınay, D. (2012). *Çalışan ve çalışmayan annelerin başa çıkma tutumları ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki farklılıkların incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R. M. (2004). *Social psychology*. New Jersey: Prentice Hall.
- Aydın, B. (2002). *Gelişim psikolojisi*. İstanbul: SFN Baskı
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. İstanbul: Nobel Yayıncılık.

- Aydoğdu, F. ve Dilekman, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 570-585
- Ayyıldız, T. (2005). *Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Bağcı, B. (2015). *Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçekerinin geçerli güvenirlik çalışmasının ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Bar-Tal, D., Raviv, A., ve Goldberg, M. (1982). Helping behavior among preschool children. *Child Development*, 53, 396-402.
- Başal, H. A. (2012). *Gelişim ve psikoloji. Nasıl mutlu ve başarılı bir çocuk yetiştirebilirim?* (5. Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behaviour. *Child Development*, 37, 887-907.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behaviour. *Genetic Psychology Monographs*.
- Bıçakçı, Y. M. ve Durualp, E. (2016). *Çocuklarda sosyal ve duygusal gelişim*. N. Ara (Ed.), *Çocuk gelişimi içinde* (s.128-157). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları
- Bingöl, A. (2013). *İlköğretim kurumları yöneticileri ile öğretmenler arasındaki iletişim sorunları (Diyarbakır ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Bozyiğit, S. ve Madran, C. (2018). Çocukların çevre bilinçli tüketici olarak sosyalleşmesinde annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının rolü. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (2), 174-196.
- Brownell, C. A. Svetlova, M. Anderson, R. Nichols, S. R. & Drummond, J. (2013). Socialization of early prosocial behaviour: Parents' talk about emotions is associated with sharing and helping in toddlers. *Infancy*, 18(1), 91-119.
- Carlo, G., Fabes, R. A., Laible, D. & Kupanoff, K. (1999). Early Adolescence and Prosocial/Moral Behaviour II. The Role of Social and Contextual Influence. *Journal of Early Adolescence*, 19 (2), 133-147.
- Crites, S. L., Jr., Fabrigar, L. R. ve Petty, R. E. (1994). Measuring the affective and cognitive properties of attitudes: Conceptual and methodological issues. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 619-634.

- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranışı, psikolojinin temel kavramları*. Remzi Kitapevi, İstanbul, 220.
- Çağdaş, A. (1997). *İletişim dilinin 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişimine etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Çağdaş, A. (2012). *Anne-baba-çocuk iletişimi* (1. Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çağdaş, A. ve Şahin Seçer, Z. (2011). *Anne baba eğitimi* (1.Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çetin, B.B. ve Samur, A.Ö. (2018). The examination of the relationship between prosocial behaviours of the children between 60 and 72 months old and of their parents. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (1), Doi: 0,17556/erziefd.286651.
- Çetin, İ. (2012). *Tutum nedir tutumların özellikleri*. Erişim adresi https://www.tavsiyeediyorum.com/makale_9597.htm
- Çimen, S. (2000). *Ankara'da üniversite anaokullarına devam eden beş-altı yaş çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çubukçu, A. (2019). *48-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Danile, E., Madigan, S., ve Jenkins, J. (2016). Paternal and maternal warmth and the development of prosociality among preschoolers. *Journal of Family Psychology*, 114-124.
- Dearling, N., ve Laurence, S. (1933). Parenting style as context: An integrative mode. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Dekovic, M. ve Gerris, J.R. (1992). Parental reasoning complexity, social class and child rearing behaviours. *Journal of Marriage and the Family*.
- Demir, E. K. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*, 11 (21), 15-25.
- Demirel, F. Üner, A. ve Kırmı, E. (2001). Van ili kırsalındaki annelerin çocuk beslenmesindeki alışkanlıkları ve uygulamaları. *Van Tıp Dergisi*, 8, 18-22.
- Demiriz, S., Öğretir, A. D. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 105-122.

- Derman, M.T. (2013). Çocukların empati beceri düzeylerinin ailesel etmenlere göre belirlenmesi. *International Journal of Social Science*, 6, 1365-1382
- Dönmezer, Ğ. (1999). *Ailede iletişim ve etkileşim* (2. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dunn, J., & Munn, P. (1986). Siblings and the development of prosocial behaviors. *International Journal of Behavioral Development*, 9, 265-284.
- Durmuş, Reyhan (2006). 3-6 Yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin kişilik özellikleri ile anne-baba tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A. ve Spinrad, T. L. (2006). Prosocial development. In Damon, W., Lerner, R. M. ve Eisenberg, N. (Eds.), *Handbook of child psychology. Social, emotional, and personality development*. New York: Wiley. 646-718.
- Eisenberg, N. ve Mussen, P. (1989). *The Roots of Prosocial Behavior in Children*. Cambridge, England: Cambridge University Press
- Eisenberg, N. ve Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. In N. Eisenberg ve W. Damon (Eds.), *Handbook of child psychology. Social, emotional, and personality development* (pp) 701-778. New York: Wiley.
- Eisenberg, N., ve Mussen, P. H. (1989). *The roots of prosocial behavior in children*. Cambridge University Press.
- Eisenberg, N., ve Mussen, P. H. (2010). Socialization in the family. *The Roots of Prosocial Behavior in Children*, 66–94. [bridge.org/core/terms: https://www.cambridge.org/core](https://www.cambridge.org/core/terms). Erişim Tarihi: 02.12.2019
- Ersoy, E. G., ve Köşger, F. (2017). Empati tanımı ve önemi. *Osmangazi Tıp Dergisi/Osmangazi Journal of Medicine*, (38). doi:<http://dx.doi.org/10.20515/otd.33993>.
- Fabes, R. A., Carlo, G., Kupanoff, K., ve Laible, D. (1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior I: The role of individual processes. *The Journal of Early Adolescence*, 19(1), 5-16.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi* (7. Baskı). (A. Dönmez, B. Onur ve N. Çelen, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Garip, E. S. (2010). *5-6 Yaş döneminde, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğu olan eşlerin çocuk yetiştirme stilleri ile evlilik uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Garner, P. W. (2003). Child and family correlates of toddlers' emotional and behavioural responses to a mishap. *Infant Mental Health Journal*, 24(6), 580-596.
- Gözün Kahraman, Ö. (2012). *Zihin kuramına dayalı eğitim programının 48-60 aylık çocukların bilişsel bakış açısı becerileri ve prososyal davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri: Peer relationships in preschool years. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(12), 82-93.
- Haapasalo, J. ve Pokela, E. (1999). Child rearing and child abuse antecedents of criminality. *Aggression and Violent Behaviour*.
- Hart, H. C., Nelson, A.D., Robinson, C. C., Olsen, F. S. & Mcneilly-Choque, K. (1998). Overt and relational aggression in Russian nursery school- age children: Parenting style and marital link ages. *Developmental Psychology*.
- Hastings, P. D., McShane, K. E., Parker, R., & Ladha, F. (2007). Ready to make nice: Parental socialization of young sons' and daughters' prosocial behaviors with peers. *The Journal of Genetic Psychology*, 168(2), 177-200
- Hatipoğlu, Z. (1996). *Ergenlik çağındaki öğrencilerin benlik tasarım düzeyleri ile algılanan anne davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Hay, D. F., Castle, J., Davies, L., Demetriou, H., ve Stimson, C. A. (1999). *Prosocial action in very early*.
- Hoffman, M.L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. New York: Cambridge University Press.
- Hogg, M. A. & Vaughan, G. M. (2007). *Social psychology*. New York: Prentice Hall.
- Hortaçsu, N. (2012). *İnsan ilişkileri* (1.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Karasar, N. (2012). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi, 356.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). *İnsan-aile-kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi, 129.
- Kail, R. V. (2004). Children and their development. *New Jersey: Pearson*.
- Kanak, M. ve Pekdoğan, S. (2015). Ergenlerin utangaçlık düzeylerinin anne-baba tutumları ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Social Science*, 32, 513-525.

- Karadağ, E. ve Mutağçılar, I. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine teorik bir çözümleme. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 41-69.
- Kaya, A., Bozaslan, H. ve Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S.Ö. ve Üstündağ, M.F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 321-342.
- Kessler, D. (1991). Birth order, family size, and achievement: Family structure, and wage determination. *Journal of Labor Economics*, 9(4), 413-426.
- Kitapçıoğlu, G. ve Yanikkerem, E. (2008). Manisa Doğumevinde doğum yapan kadınların doğurganlık öyküleri, aile planlaması davranışı ve doğum sonrası aile planlaması danışmanlığı. *Ege Tıp Dergisi*, 47, 87-92.
- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 1-21.
- Kulaksızoğlu, A. (2008). *Ergenlik psikolojisi* (10. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kumru, A., Carlo, G., ve Edwards, C. P. (2004). Olumlu sosyal davranışların ilişkisel, kültürel, bilişsel ve duyuşsal bazı değişkenlerle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19 (54), 109-125.
- Laibe, D., Carlo, G., Torquati, J., ve Ontai, L. (2004). Children's perception of family relationships as assessed in a doll story completion task: Links to parenting, social competence, and externalizing behavior. *Social Development*.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. D. ve Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62, 1049-1065.
- Levy, D. (1966). *Maternal overprotection*. New York: W. W. Norton and Company Inc.
- Nava, E., Croci, E., ve Turati, C. (2019). 'I see you sharing, thus I share with you': Indirect reciprocity in toddlers but not infants. *Palgrave Communications*, 5, 66.
- Nava, E., Croci, E., ve Turati, C. (2019). I see you sharing, thus I share with you': indirect reciprocity in toddlers but not infants. *Nature*.
- Nook, E. C., Ong, D. C., ve Morelli, S. A. (2016). Prosocial conformity: Prosocial norms generalize across behavior and empathy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 42.

- Nook, E.C., Ong, D.C., Morelli, S.A., Mitchell, J.P. ve Zaki, J. (2016). Prosocial conformity: Prosocial norms generalize across behavior and empathy. *Personality and Social Psychology Bulletin*.
- Ogelman, H. G., ve Canbeldek, M. (2016). Anne-baba-öğretmen görüşlerine göre küçük çocukların olumlu sosyal davranışları ve anne-baba-çocuk olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 96-116.
- Ogelman, H.G. ve Erten, H. (2013). 5-6 yaş çocuklarının akran ilişkileri ve sosyal konumlarının okula uyum düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30, 153-163.
- Oprea, L.M. (1998). *The relationship of authoritative parenting style of head start families and the development of appropriate social skills in preschool children*. Ph. D. Thesis, University of New Orleans, ABD
- Önal, F. (2018). *Okul öncesi eğitimde sınıfta kaynaştırma öğrencisi olan ve olmayan çocukların prososyal davranışlarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Özcan, A. (2016). Türkiye'de okul öncesi dönemde prososyal davranışların ile ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri ile makalelerin incelenmesi. *International Journal of Social Science*, 489-504.
- Özdemir Z. (2010). *Lise öğrencilerinin prososyal davranışlarının mizah, öfke ve utangaçlık düzeylerine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özer, G. (2016). *Empati eğitim programının anaokulu çocuklarının empatik ve prososyal becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özgün, Ö (2015). Çocuk gelişimi kuramları. F, Turan ve A, Yükselen (Ed.), *Çocuk gelişimi I bebeklik döneminde gelişim* (s. 38-71). Ankara: Hedef.
- Özgüven, İ. E. (2010). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özyürek, A., ve Şahin, F. T. (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19- 35.
- Paulus, M., ve Moore, C. (2012). Producing and understanding prosocial action in early childhood. In J. B. Benson (Ed.), *Advances in child development and behaviour* (pp.271-305). Burlington: Academic Press.

- Pekşen Akça, R. (2012). Ana-babaların çocuk yetiştirmede aşırı koruyucu olmaları. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 29, 1-13
- Roberts, W., College, C., & Strayer, J. (1996). Empathy, emotional expressiveness, and prosocial behavior. *Child Development*, 67, 449-470.
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., & Evans, D. E. (2000). Temperament and personality: Origins and outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 122–135. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.1.122>
- Sak, R., Şahin Sak, İ.T., Atli, S. ve Şahin, B.K. (2015). Okul öncesi dönem: anne baba tutumları, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 972-991.
- Santrock, J. W. (2016). *Yaşam boyu gelişim* (G. Yüksel, Çev.). Ankara: Nobel, 259.
- Sarı, E. (2007). *Anasının devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sayıl, M. ve Yağmurlu, B. (Ed.). (2012). *Ana babalık: Kuram ve araştırma* (1.Baskı). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Schultz, D., Izard, C. E., ve Bear, G. (2004). Children's emotion processing: Relations to emotionality and aggression. *Published Online by Cambridge University*, 371-387.
- Seligman, M. E. P. (1999). Positive social science. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 181-182.
- Seligman, M., Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55 (1), 5-14.
- Senemoğlu, N. (1994). Okulöncesi eğitim programı hangi yeterlilikleri kazandırmalıdır. *Ankara Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 21-30
- Sheldon, K. M., ve King, L. K. (2001). Why positive psychology is necessary. *American Psychologist*, 56, 216-217. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.216>.
- Slavin, R. E. (2017). *Eğitim psikolojisi*. G. Yüksel, (Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Smith, E. E., Nolen-Hoeksema, S., Fredrickson, B. ve Loftus, G.R. (2017). *Psikolojiye giriş* (Ö. Öncül ve D. Ferhatoğlu, Çev.). Ankara: Arkadaş.
- Somer, B. (2015). *4-6 yaş resimli çocuk kitaplarının prososyal davranışlar açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Spancer, R. A. (2006). *Childhood voyages in development*. Canada: Thomson.

- Staub, E. (1971). The use of role playing and intductiın in children’s learning of helping and sharing behaviour. *Child Development*, 42, 118-125
- Strayer, NJ. (1985) *Child rating questionnaire*. Unpublished manuscript, Simon Fraser Universty, Burnaby, Bc, Canada.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., ve Helvacı, A. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59 <https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/54820036/04.pdf?> Erişim tarihi: 09.09.2019
- Şanlı, D. (2007). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Şendil, G. (2003). *Çocuk, ergen ve anne baba*. İstanbul: Çantay Yayınları.
- Şendil, G. ve Kaya Balkan, İ. (2005). *Anne baba olmak* (1.Baskı). İstanbul: Morpa.
- Şentürk, S., (2007). *5-6 yaş çocukların çalışan ve çalışmayan annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile bu çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Taygur Altıntaş, T., ve Yıldız Bıçakçı, M. (2017). Erken çocukluk döneminde prososyal davranışlar. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 4(57), 245–261.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A., ve Sears, D. O., (2010). *Sosyal psikoloji* (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Tozduman Yaralı, K. ve Özkan, H. K. (2016) Çocukların (60-72 aylık) sosyal problem çözme becerileri ile sosyal yetkinlik ve davranış durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2(20), 345-361.
- Tunç, A. ve Tezer, E. (2006). Çocuk yetiştirme stilleri ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25).
- Türker, A. (2020). Anne babanın çocuğun kişilik gelişimine etkisi. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 29, 1-13. <http://www.bilted.com/bilgi/ana-babanin-cocugun-kisilik-gelisimine-etkisi>. Erişim tarihi: 01.01.2020.
- Uluyurt, F. (2012). *Bazı değişkenlere göre okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının akran ilişkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Uzmen, F. S. (2001). *Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Uzmen, S. ve Mağden, D. (2002). Okul öncesi kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının çocuk kitapları ile desteklenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 15, 193-212.
- Ünüvar, P. (2008). *Babaların 3-6 yaş grubu çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğini belirleme ve geliştirme*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Üre, Ö., Hamarta, E., Baltacı, Ö. ve Demirtaş, E. (2010). Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan anne baba tutumları ve problem çözme yaklaşımları açısından incelenmesi. *Aile ve Toplum*, 6 (21), 73-82.
- K. Weir, J. Stevenson ve P. Graham. (1980). Behavioral deviance and teacher ratings of prosocial behavior. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 19, 68-77.
- Wilbrandt, E. Ç. (2012). *Okul öncesi eğitimde montessori yaklaşım*. İstanbul: Kök.
- Yağmurlu, B., & Candan Kodalak, A. (2009). Ebeveynlik ve okul öncesi dönemde çocuğun sosyal gelişimi. https://ais.ku.edu.tr/AR/BSELCUK200934__sosyal_gelisim.pdf.
- Yağmurlu, B., Citlak, B., Dost, A. ve Leyendecker, B. (2009). Türk annelerin çocuk sosyalleştirme hedeflerinde eğitime bağlı olarak gözlemlenen farklılıklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 1-15.
- Yağmurlu, B., Sanson, A., & Bahar Köymen, S. (2005). Ebeveynlerin ve çocuk mizacının olumlu sosyal davranış gelişimine etkileri: Zihin kuramının belirleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 1-20.
- Yaprak, B. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumunun diskriminant analiziyle belirlenmesi ve benlik saygısı ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi üzerine bir uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Yarrow, M. R., & Waxier, C. Z. (1976). Dimensions and correlates of prosocial behavior in young children. *Child Development*, 47, 118-125.
- Yaşar Ekici, F. (2015). Okul öncesi eğitime devam eden çocukların sosyal becerileri ile aile özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 1-33.
- Yavuzer, H. (1994). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk psikolojisi*. (18. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2011). *Anne baba tutumları*. (2.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yavuzer, H. (2013). *Ana-baba ve çocuk*. (24. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yazgan İnanç B. , Bilgin M. ve Kılıç Atıcı M. (2012). *Gelişim psikolojisi: Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yazıcı, Z. ve Salıktutluk Y.Z. (2017). Ebeveynlerin prososyal davranışlarıyla çocukların prososyal davranışları arasındaki ilişki. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimlerde Akademik Araştırmalar- III*, 411-427.
- Yenidede, E.E. (2018), *60-72 aylık çocukların prososyal davranışlarına sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerinin etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldız S., Taştan Boz i. ve Yıldırım B. F. (2012). Kişilik tipi ile olumlu sosyal davranış arasındaki ilişki: Marmara üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(1), 215-233
- Yıldız, A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3-4), 131-149. <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/295/makaleler/6/3/arastirmax-ebeveyn-tutumlari-saldirganlik.pdf>. Erişim tarihi: 22.11.2019
- Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3-4), 131- 150.
- Yılmaz, E. (2016). *48-72 Aylık çocuklara yönelik sosyal problem çözme ölçeğinin geliştirilmesi*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, V. (2004). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına anneannelerin etkilerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz, V. (2004). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına anneannelerin etkilerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (1992). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım,183.
- Yörükoğlu, A. (1997). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. Özgür Yayınları, 85.
- Yörükoğlu, A. (2012). *Çocuk ruh sağlığı*. (34. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüce, G. (2015). *Okulöncesi eğitime devam eden özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren çocukların akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Zahn-Waxler, C., Radke-Yarrow, M., Wagner, E., & Chapman, M. (1992). Development of concern for others. *Developmental Psychology*, 28(1), 126.

8. EKLER

8.1. Etik Kurul Onay Belgesi

T.C	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZİNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY	
TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	DUYGU GONCA ERGİN
ÖĞRENCİ NO	201710033
TEL. NO.	
E - MAİL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	PSİKOLOJİ
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	TEZ
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	2019-2020 GÜZ DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EBEVEYN TUTUMLARI İLE ÇOCUĞUN PROSOSYAL DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
TEZİN AMACI	BU ÇALIŞMANIN AMACI OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EBEVEYN TUTUMLARI İLE ÇOCUĞUN PROSOSYAL DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Bu çalışmanın genel amacı okul öncesi dönemde ebeveyn tutumlarının çocukların prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Sağlıklı sosyal ilişkilerin temelini oluşturan prososyal davranışlar erken çocukluktan itibaren kazanılması önemli olan davranışlardır. Çocuklar ilk sosyal ilişkilerini aileleriyle kurarlar bu nedenle ebeveyn tutumlarının prososyal davranışları etkileyeceği düşünülmüştür. Araştırma, ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Araştırmanın evrenini 2019-2020 eğitim öğretim yılında Malatya ili Battalgazi ve Yeşilyurt İlçelerine bağlı bağımsız resmi ve özel anaokulları ile ilköğretim ve orta öğretim okullarının anasınıflarına devam eden çocuklar ve ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise evren üzerinden yapılan örnek hesaplaması doğrultusunda Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerindeki anaokulu ve anasınıflarına devam eden 284 çocuk ve ebeveyninden oluşmaktadır. Ebeveyn tutumlarının prososyal davranışlara etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu alanda yapılacak çalışmayla literatüre katkı sağlamak ve ailelere öneriler sunmak amaçlanmaktadır.
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	MALATYA İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ OKUL ÖNCESİ KURUMLARI

İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI-ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	MALATYA MERKEZ İLÇELERİ OLAN BATTALGAZİ VE YEŞİLYURT İLÇELERİNDEKİ RESMİ ÖZEL OKUL ÖNCESİ KURUMLARI
YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER	MALATYA İLİ OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINA DEVAM EDEN 4-6 YAŞ ARASI OKUL ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİNİN VELİLERİNE GÖRÜŞME FORMU, EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ, ÇOCUK PROSOSYALLIK ÖLÇEĞİ, ÖĞRETMENLERE İSE ÇOCUK PROSOSYALLIK ÖLÇEĞİ UYGULANACAKTIR.
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇEKLERİN UYGULANACAĞI	ÇOCUK PROSOSYALLIK ÖLÇEĞİ / EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ / EBEVEYN GÖRÜŞME
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	(3) Sayfa Çocuk Prososyallik Ölçeği. (2) Sayfa Ebeveyn Tutum Ölçeği. (1) Sayfa Ebeveyn görüşme Formu.

ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: DUYGU GONCA ERGİN		ÖĞRENCİNİN İMZASI: Enstitü Müdürlüğünde evrak aslı imzalıdır TARİH: 08/ 12/ 2020		
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU				
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.				
2. Anılan konu Psikoloji faaliyet alanı içerisine girmektedir.				
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI	A.B.D. BAŞKANININ ONAYI	
Adı - Soyadı: Ayşe AVCI	Adı - Soyadı: Mustafa KALE	Adı - Soyadı: Murat KOÇ	Adı - Soyadı: Şükrü UGUZ	
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Dr.Öğr.Üyesi	Unvanı:Doç. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	
İmzası : Evrak aslı eposta onaylıdır	İmzası Enstitü müdürlüğünde evrak aslı imzalıdır	İmzası:Enstitü müdürlüğünde evrak aslı imzalıdır	İmzası:Enstitü müdürlüğünde evrak aslı imzalıdır	
.... / / 20....	 / / 20....	 / / 20....	 / / 20....	
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER				
Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Deniz Aynur GÜLER	Adı - Soyadı: Ali Engin OBA	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.
İmzası : Enstitü müdürlüğünde evrak aslı imzalıdır	İmzası : Enstitü müdürlüğünde evrak aslı imzalıdır	İmzası : Enstitü müdürlüğünde evrak aslı imzalıdır	İmzası : İmzası Enstitü müdürlüğünde evrak aslı imzalıdır	İmzası :
.... / / 20....	 / / 20....	 / / 20....	11 / 12 / 2019	 / / 20....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE		Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, 11 / 12/2019 - 10 / 01/ 2020 tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi taraflarımızca uygundur.		
OY ÇOKLUĞU İLE				
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRÜNE ONAYLATILARAK ENSTİTÜ SEKRETERLİĞİNE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA YAZININ PUNTOSU İSE 12 (ON İKİ) PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILARAK ÇIKTI ALINACAKTIR.				

8.2. Ebeveyn Tutum Görüşme Formu

EBEVEYN TUTUMLARININ OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUKLARIN PROSOSYAL DAVRANIŞLARINA ETKİSİNİN İNCELEMESİNE YÖNELİK GÖRÜŞME FORMU

Bu çalışma anne-baba tutumlarının çocukların prososyal davranışlarına olan etkisini incelemek amacı ile Dr. Öğrt. Üyesi Mustafa KALE'nin danışmanlığında Duygu Gonca ERGİN tarafından yapılmaktadır. Sorulara vereceğiniz cevaplar araştırmanın istenilen nitelikte olmasına katkı sağlayacaktır. Vereceğiniz bilgiler yalnızca bu araştırma için kullanılacaktır. Bu çalışma için bilime sağlayacağınız katkıdan dolayı teşekkür ederiz.

Ebeveyn Yaşı:

Cinsiyet: ☐ Kadın ☐ Erkek

Çocuk Sayısı: 1 () 2 () 3 () 4 ve daha fazla ()

Anne Öğrenim Düzeyi:

☐ Okur-Yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Önlisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü

Baba Öğrenim Düzeyi:

☐ Okur-Yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Ön lisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü

Ailenizin gelir düzeyi: ☐ Düşük ☐ Orta ☐ Üst

Annenin Çalışma Durumu/işi:

Babanın Çalışma Durumu/işi:

Çocuğun yaşı:

Çocuğun cinsiyeti:

Çocuğun doğum sırası: İlk çocuk () Ortancalardan biri () Son çocuk ()

Çocuğun süregelen bir hastalığı var mı?

8.3. Ebeveyn Tutum Ölçeği

EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ						
	CÜMLELER	Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
1						
2	Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.					
3	Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.					
4						
5	Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.					
6						
7						
8	Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.					
9	Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.					
10						
11	Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.					
12						
13	Çocuğum iyi davrandığında onu överim.					
14						
15	Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.					
16						
17	Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.					
18	Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.					
19	Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.					
20	Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.					
21	Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.					
22						
23						
24	Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.					

		Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
	CÜMLELER					
25	Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.					
26	Çocuğuma kızdığımda çocuğumu cezalandırırım.					
27						
28	Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.					
29	Çocuğumun büyüdüğü yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.					
30						
31						
32	Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.					
33						
34	Çocuğumu şımartırım.					
35						
36						
37	Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım.					
38	Çocuğumla her konuyu konuşabilirim.					
39						
40						
41	Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.					
42						
43	Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.					
44						
45	Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.					
46						

8.4. Çocuk Prososyallik Ölçeği

Öğretmen Formu

Çocuğun Adı Soyadı:

Çocuk Prososyallik Ölçeği

Sevgili Meslektaşım,

Aşağıdaki listede çocuğun davranışını anlatan cümleler yer almaktadır. Lütfen her davranışı mümkün olduğunca diğerlerinden bağımsız bir şekilde değerlendirerek, çocuğun bu davranışa ne derecede sahip olduğunu aşağıdaki ölçekten uygun kutucuğu işaretleyerek belirtiniz.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her Zaman
1. Diğer insanları önemser.					
2.					
3. Oyuncaklarını, yemeğini ve diğer eşyalarını başkalarıyla paylaşır.					
4.					
5. Oyunlarda ve etkinliklerde adil olmaya çalışır.					
6. Başkalarının duygularına karşı duyarlı ve hassastır.					
7.					
8. İncitilen birinin yardımına koşar.					
9.					
10. Hasta ya da sıkıntısı olan insanlara yardım etmek ister.					
11.					
12. Bir işte ya da etkinlikte zorlanan kişilere yardım etmek ister.					
13.					
14. Sahip olduğu bir eşyasını hediye etmek ister.					
15.					
16. Küçük bir grupta kolayca çalışabilir.					
17. Başkalarına yardım etmeye gönüllüdür. (Örneğin; yeni gelen bir çocuğa okulu veya tanıtmaya yardımcı olur.)					
18.					
19. Başkalarının duygularını göstermesinden kendisi de duygusal olarak etkilenir.					
20.					
21. Genellikle işbirliği yapar.					
22. Arkadaşlarından biri hata yaptığında mahcup görünür.					

Anne Formu

Çocuğunuzun Adı Soyadı:

Çocuk Prososyallik Ölçeği

Sayın Veli,

Aşağıdaki listede çocuğunuzun davranışını anlatan cümleler yer almaktadır. Lütfen her davranışı mümkün olduğunca diğerlerinden bağımsız bir şekilde değerlendirerek, çocuğunuzun bu davranışa ne derecede sahip olduğunu aşağıdaki ölçekten uygun kutucuğu işaretleyerek belirtiniz.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her Zaman
1.					
2. Bir kavga veya tartışma varsa onu durdurmaya çalışır.					
3. Oyuncaklarını, yemeğini ve diğer eşyalarını başkalarıyla paylaşır.					
4.					
5. Oyunlarda ve etkinliklerde adil olmaya çalışır.					
6. Başkalarının duygularına karşı duyarlı ve hassastır.					
7.					
8. İncitilen birinin yardımına koşar.					
9.					
10. Hasta ya da sıkıntısı olan insanlara yardım etmek ister.					
11. Bir işte ya da etkinlikte zorlanan kişilere yardım etmek ister.					
12.					
13. Sahip olduğu bir eşyasını hediye etmek ister.					
14. Başkalarının duygularına ilgi gösterir.					
15. Küçük bir grupta kolayca çalışabilir.					
16.					
17. Etkinlik veya oyunun dışında kalan kişileri katılmaya davet eder.					
18. Başkalarının duygularını göstermesinden kendisi de duygusal olarak etkilenir.					
19. Başkasının yaptığı bir dağınıklığı temizlemeye yardım etmek ister.					
20. Genellikle işbirliği yapar.					

8.5. Çağ Üniversitesi İzin Belgesi

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
ÇAĞ UNIVERSITY

SAYI : 23867972/ **1402-973** 23.12.2019
KONU: Tez Anket İzni Hakkında

MALATYA VALİLİĞİNE
(Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Dikkatine)

Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi olan (201710033 numaralı) **Duygu Gonca ERGİN**, “Okul Öncesi Dönemde Ebeveyn Tutumları ile Çocuğun Prososyal Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” konulu tez çalışmasını Üniversitemiz öğretim elemanı Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kale danışmanlığında yürütmektedir. Adı geçen öğrencinin tez çalışması kapsamında Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Battalgazi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile Yeşilyurt İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde bulunan Okul Öncesi eğitim veren ana sınıflardaki 4-6 yaş arası öğrencilerin Ebeveynlerini kapsamak üzere kopyası Ek’lerde sunulan bir anket uygulaması yapmayı planlamaktadır. Tez çalışması kapsamında yukarıda belirtilen anketin uygulayabilmesi için gerekli iznin verilmesi hususunu bilgilerinize sunarım.

Enstitü Müdürlüğünde Evrak Aslı İmzalıdır
Prof.Dr. Ünal AY
Rektör

EKLERİ: Altı Sayfa tez anket formları ile Üç sayfa tez etik kurul izin formunun fotokopileri.

DAĞITIM:
Gereği:
Battal Gazi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne
Yeşilyurt İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne

Bilgi:
Malatya Valiliğine
(Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Dikkatine)

A.Yaşar Bıyboğan Kampüsü, Adana-Mersin Karayolu 33800 Yenice-Mersin / TÜRKİYE T. +90 (0324) 651 48 00 F. +90 (0324) 651 48 11
www.cag.edu.tr

8.6. Anket İzin Belgesi

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61316475-44-E.5459517
Konu : Anket Uygulama İzin Onayı
(Duygu Gonca ERGİN)

13.03.2020

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : MEB. Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarih ve 1563890 sayılı 2020/2 Genelgesi.

Çağ Üniversitesi Rektörlüğünün 3.12.2019 tarih ve 973 sayılı yazılarında, Üniversitenin Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi olan Duygu Gonca ERGİN'in Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KALE danışmanlığında yürütmekte olduğu "Okul Öncesi Dönemde Ebeveyn Tutumları İle Çocuğun Prososyal Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu araştırmasına istinaden Müdürlüğümüze bağlı Yeşilyurt ve Battalgazi ilçesindeki Ana sınıf öğrencilerine anket uygulamayı talep etmekte olup, Anket-Tez Araştırma ve Değerlendirme Komisyonumuz, 11/03/2020 tarihinde yapılan toplantıda; ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili okul müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmek üzere, veli muvafakat namesi alınması, derslerin aksatılmaması kaydıyla gönüllülük esasına göre araştırmacının araştırmasının bitiminden itibaren 30 gün içerisinde araştırma sonuçlarını Müdürlüğümüze bildirmesi şartı ile anket uygulaması uygun görülmüş olup, Müdürlüğümüzce de uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde Olur'larınıza arz ederim.

Erhan PELİTOĞLU
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

OLUR
13.03.2020

Ali TATLI
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü